

KEMAL TAHİR'İN BOZKIRDAKİ ÇEKİRDEK ROMANINDA KÖY ENSTİTÜLERİ*

Sultan MAKAR*

Atf: Makar Sultan. "Kemal Tahir'in Bozkırdaki Çekirdek Romanında Köy Enstitüleri", *Sosyologca*, Sayı 31 (2026), s. 271-299.

ÖZ: Kemal Tahir, toplumun sorunlarını hazır kalıplara girmeden, tarihsel boyut içerisinde ele almaktadır. Tahir, önemli bir romancı olduğu gibi, romanlarında toplumsal meseleleri inceleyen bir düşünürdür. Kemal Tahir'i büyük bir romancı yapan en önemli özellik, yaşadığı toplumun sorunlarına kayıtsız kalmaması ve eserlerinde bu meseleleri incelikle işlemesidir. Tahir, Marksist kalıpların dışına çıkmış; özgün düşüncelere sahip bir bilim insanı ve yazardır. Kemal Tahir, romanlarında toplumsal gerçekliklere önem vermiş; köy ve köylülük konularını işlemiştir. Kemal Tahir, Bozkırdaki Çekirdek romanını 1967 yılında kaleme almıştır. Roman Batılı tarzda köyde kurulacak olan Köy Enstitüsü'nü konu alan bir eserdir. Romanda, köyün tarihsel gelişimine uymayan ve bozkır ortamına yabancı olan enstitüde görevli öğretmenlerin köylüyle çatışmaları anlatılmaktadır. İdeolojik girişimlerin, toplumun hakikatlerinden uzak ve hazır kalıplarla uygulanması nedeniyle, Köy Enstitüleri'nin bozkırdaki deneyimi başarısızlıkla neticelenir. Araştırmamızda, Bozkırdaki Çekirdek romanında kurgulanan olayların değerlendirmesi sonucunda, Kemal Tahir'in Köy Enstitüleri hakkındaki tutumunun ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kemal Tahir, Bozkırdaki Çekirdek, Köy Enstitüleri, Batlaşma, Köy ve Köylülük

Village Institutes in Kemal Tahir's Novel the Seed in the Steppe

ABSTRACT: Kemal Tahir examines social problems within a historical framework without resorting to rigid ideological formulas. In addition to being a prominent novelist, Tahir was also an intellectual who explored social issues through his literary works. One of the most significant qualities that established him as a major novelist was his sensitivity toward the problems of the society in which he lived and his ability to portray these issues with great subtlety in his novels. Moving beyond orthodox Marxist patterns, Tahir emerged as a writer and intellectual with original ideas. In his novels, he attached particular importance to social realities and frequently addressed themes related to rural life and the peasantry. Kemal Tahir wrote *The Seed in the Steppe* in 1967. The novel focuses on a Village Institute to be established in a rural area according to a Western-style educational model. It portrays the conflicts between the villagers and the teachers working at the institute, which is depicted as incompatible with the historical development of the village and alien to the realities of the steppe environment. As ideological initiatives are implemented through rigid formulas detached from the social realities of the community, the Village Institutes' experiment in the steppe ultimately ends in failure. This study aims to reveal Kemal Tahir's perspective on the Village Institutes through an evaluation of the events fictionalized in *The Seed in the Steppe*.

Keywords: Kemal Tahir, *The Seed in the Steppe*, Village Institutes, Westernization, Village and Peasantry

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 30.04.2026

Kabul Tarihi : 15.06.2026

*Kemal Tahir'in Bozkırdaki Çekirdek Romanına göre Köy Enstitülerinin Sosyolojik Olarak Değerlendirilmesi (2026), isimli yayınlanmış Prof. Dr. Hayati Tüfekçioğlu danışmanlığında hazırlanan Yüksek Lisans Tezinden Yararlanılmıştır.

*Bilim uzmanı, İstanbul Arel Üniversitesi, sultanmakar34@gmail.com, ORCID: 0009-0002-5814-7761

Giriş

Bu çalışmada, Türk edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan Kemal Tahir'in *Bozkırdaki Çekirdek* romanı ele alınacaktır. Kemal Tahir, salt büyük bir romancı değil, Türk düşüncesinin de önemli isimlerinden biridir. Büyük romancı olmak için elbette yaratıcılık, edebi güç ve benzeri özellikler gereklidir. Ancak bunların dışında çok önemli bir boyut vardır ki bu boyut, belki de büyük romancı olmanın temel koşuludur. O boyut, romanın konusudur. Büyük romancıları büyük yapan şey, romanlarında yaşadıkları toplumun temel sorunlarını ele almalarıdır. Dostoyevski, 19. yüzyılın en büyük romancısı sayılıyorsa, bu sadece edebi yeteneği ile ilgili değildir. Dostoyevski, romanlarında Rus toplumunun sorunlarını ele aldığı için 19. yüzyılın en büyük romancısı olabilmıştır.

Kemal Tahir: *Ben romanlarımı, insanlar eğlensin, oyalansın, hoşça vakit geçirsin diye yazmıyorum. demektedir. Kemal Tahir, kendi romancılığını şöyle ifade etmektedir: Bana gelince: Ben bu memleketin gerçekçi romancısıyım!, insanların; ..hoşça vakit geçirmeleri, körpe kızların heyecanlanmaları, şimdikiye kadar öğrendikleri ile ölmeye karar vermişlerin doğru bildiklerini yeniden tasdikleyerek, onları ucuza sevindirmek, güvencirmek için yazmıyorum.*

Kemal Tahir, romanlarını Batılıların bunalımlarını geçirmek, avunmalarını sağlamak, eğlenmeleri ve okumaları için yazmadığını söylemiştir. Tahir, Batılının sömürgeci olduğu için bunalımda olduğunu, Batı'dan daha üstün insanı göstermek ve Batı'nın bunalımının daha da artması için yazdığını belirtmiştir.¹

Toplumların düştüğü kötü durumlardan çıkabilmesi için hakikatleri görüp ortaya çıkaran düşünörlere, fikir adamlarına ihtiyaç vardır. Batı'nın hazır kalıplarına girmeden, toplumun gelişim çizgisi ve geçmişi ile romancı, gerçeği bırakmadan yazmalıdır. Kemal Tahir'i büyük romancı yapan unsur, her romanında Türk toplumunun temel sorunlarını ele almasıdır. Romanları hayal ürünü bir kurmaca değildir; önemli bir araştırma boyutu taşır. Kemal Tahir, adeta bilim adamı titizliğiyle, özellikle tarih ile ilgili kaynaklardan topladığı veriler üzerine romanlarını inşa eder.

Tüfekçioğlu, Kemal Tahir'i yakından tanıyan Cengiz Yazoğlu'nun, Tahir'in otuz cilde yakın notlarını yayına hazırlamış olduğunu ve on beş ciltlik notlarını Bağlam Yayınları'nda yayımlayarak Kemal Tahir'in, düşünce dünyasını, Türk romanındaki konumunu ve değerini ortaya koyduğunu belirtmektedir.² Bu nedenle Kemal Tahir, romancılığı yanında aynı zamanda önemli bir Türk düşünürüdür.

Naci Çelik'in aktarımıyla Kemal Tahir, 21 Nisan 1973 senesinde, ölmeden önceki son sohbetinde Şişli'de; İsmail Cem, Mete Tuncay, Ali Sirmen, Tuncer Arıklı, Dr. Afşin Germen'in de aralarında bulunduğu misafirlerle Mehmet Barlas'ın evine konuk olurlar. Konuklar arasındaki sohbet, bir süre sonra Kemal Tahir ve onun romancılığına yönelir. Mete Tuncay, "Tahir'in edebiyat ile tarihi birbirine karıştırdığını" söyleyerek bu konuda bir tartışma başlatır. Kemal Tahir, söze pek karışmaz; rahatsızlığının ağır belirtileri son gecesinde ortaya çıkmaya başlar. Mehmet Barlas, o geceyi şöyle ifade eder: Kemal Tahir'i okuyan ama onu tanımayan konuklarında olduğunu, Anadolu insanını yücelterek kullandığı sözler ve farklı konulardaki fikirlerinin bu kişileri şaşırttığını belirtir. Tahir, "Az gelişmişlik yoktur, varsa bile Anadolu insanı

¹ Kemal Tahir, *Notlar Sanat Edebiyat-1*. Cengiz Yazoğlu, (Hzl.). 1.Baskı. Ankara: Bağlam Yayınları. Kemal Tahir Vakfı Çalışmaları, (1989): 34.

² Hayati Tüfekçioğlu, "30. Ölüm Yıldönümünde Kemal Tahir'i Anlamak". Yüksel Yıldırım (Ed.). Tarih ve Uygarlık İstanbul Yıllığı: 16, Devlet-Toplum Ayrımı ve Otorite. 1. Baskı. İstanbul: Doğu Kitabevi, (2024): 121-122.

az gelişmiş değildir.” diyordu. Konuklardan birisi, Tahir için bir antitez olduğunu demeye getirmiştir.

Naci Çelik, İsmail Cem’in tanıklığında Kemal Tahir’in ölmeden önce katıldığı son sohbette, onun son sözlerini şu şekilde ifade eder:

Size şunu belirtmek istiyorum. Hayatım boyunca bir sistem dâhilinde düşünmeye çalıştım. Sistemden ayrılmadım. Yazdıklarım bir rastlantının sonucu değil, sistemli düşüncenin sonucunda bulunmuştur. Bundan ötürü, doğrultumda yanlış düşmedim; olaylar söylemlerimi doğruladı. El yordamıyla değil bir sistem içinde düşünmelidir insan... İnsanlar yanlış yapabilir. Ama çok çekmiş insanlar talihlidir bir bakıma. Yanlış yapmaları daha zordur. Benim geçtiğim yollar da kendini tüketen ve benim çektiğim acılardan geçen insanlar doğrulara daha kolay erişebilir. Yazdıklarımı bir gün tarih yargılsa, bu ilişkiyi mutlaka görecektir. Romanlarımın doğruluğu da ortaya çıkacaktır. Ben romanlarımda dünü yazdım. Ama romancı dünü yazarken kendi gününü yansıtır bir bakıma. Hatta gelecek için yazar... Kemal Tahir’in romancılık anlayışını, kendi anlatımıyla bize aktarmıştır.³

Çetin ve Ergan, Kemal Tahir’in romancılığı ile ilgili olarak; tarih, sosyoloji, felsefe ve ekonomi konularında bir romancı olarak ilgisini ortaya koyduğunu, araştırmalarında bilimsel metotları kullandığını, ancak bu sonuçları roman aracılığıyla ifade ettiğini belirtmektedir. Bu bağlamda Kemal Tahir’in romanlarını gerçekçi bir anlatım içerisinde kaleme aldığını açıklamaktadır.⁴

Kemal Tahir, kaleme aldığı romanlarında Türkiye’deki Batılılaşma sürecini; direnç noktaları, zıtlıklar, uyumsuzluk sorunları ve farklı bakış açıları ile ortaya koymuştur. 1890-1945 yıllarındaki Türkiye’yi; İmparatorluğun yok oluşunu, Milli Mücadele yıllarını ve Cumhuriyet’in kuruluşunu, dönemin ileri gelenlerinin görüşleri ve ideolojik politikaları doğrultusunda halkın durumu ve tarihsel gerçekliği ile birlikte, toplumsal ve bireysel dramlar üzerinden eleştirel bir şekilde ele almıştır.⁵

Kemal Tahir, Türk hikâyeciliğinin ilk örneği olarak köy insanını ve köy hayatını sade ve hakiki açıdan *Göl İnsanları* romanı ile yazmış ve köyün gerçeklerini bizlere yansıtmıştır. Hikâyeciliğinde Sabahattin Ali, Yakup Kadri ve Halide Edip’ten esinlenerek yazdığı düşünülse de, aslında daha çok Cervantes, Balzac, Dostoyevski, Tolstoy, Gorki ve Zola’nın etkisinde kalarak, eserlerini kaleme almıştır.⁶ Bu bakımdan Kemal Tahir’in, dünya edebiyatında yer edinmiş isimlerden esinlenerek eserlerini kaleme aldığı görülmektedir.

Eğribel ve Özcan’ın ifadesinde, II. Dünya Savaşı’ndan sonra Batı romanı geriye gitmiş, Batı romancılığı kendisine bir dayanak bulamamıştır. Türk romancılığında, 1950 yılı sonrasında Kemal Tahir ile toplumsal gerçeklere önem verilmiştir. Kemal Tahir, Türk tarihini birçok yönüyle yeniden değerlendirmiştir. Kemal Tahir ile Türk romancılığı önem kazanmıştır. Tahir, romanlarında Anadolu insanının sesi olmuş ve bu sesi dünya edebiyatında da önemli kılmıştır. Kemal Tahir, dünya edebiyatında romancılığıyla Dostoyevski ile karşılaştırılabilecek kadar mühim bir yazardır. Dostoyevski, Rus yazarı olduğu gibi aynı zamanda evrensel bir yazardır. Kemal Tahir de Dostoyevski gibi hem dönemine hem de içinde bulunduğu

³ Naci Çelik, “Kemal Tahir İçin Biyografi Çalışması”. Türkiye Defteri Aylık Edebiyat-Siyaset Dergisi. Nisan, Sayı 6. (1974): 41-42/49-50.

⁴ Berkay Çetin ve Nevin Güngör Ergan, Karl Marx’ın Çatışmacı Yaklaşımı ile Kemal Tahir-Baykan Sezer Çizgisinin Karşılaştırılması: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. Aralık 40(2), (2023): 559-564

⁵ Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*. Arslanbenzer, H. (Ed.). (orijinal baskı 1967). 1. Baskı. İstanbul: Ketebe Yayınları, (2022).

⁶ Hulusi Dosdoğru, *Batı Aldatmacılığı ve Putlara Karşı Kemal Tahir (Yaşamı-Kişiliği-Hikâye romanlarından özetler ve Antolojik Kesitler-Dil Tarih Sanata Etkileri-Yapıtları Üzerine Sürdürülen Tartışmalar-Anılar)*. 1. Baskı. İstanbul: Tel Yayınları, (1974): 441.

toplumun hakikatlerine tutunmuştur. Medeniyetin çıkmazlarını yalnızca Türk toplumu bağlamında değil, Batılaştırma süreci üzerinden, benliği zedelenmiş Doğu toplumları ile birlikte ele almıştır. Batı toplumlarının emperyalist çıkmazlarına sıkışmış, ötekileştirilmiş ve insanlık dışı hallerinden uzaktır. Kemal Tahir'in romanlarının önemini, çağın temel zıtlıklarını ve problemlerini Anadolu'nun birikimi özünde dile getirme gücüyle oluşturduğundan bahsetmektedir.⁷

Kemal Tahir'in sanat anlayışı, toplumsal hakikatleri merkezine alan romanlar yazması ile şekillenmiştir. Tahir, Marksist kalıpların dışına çıkmış; kendisine ait, özgür ve yerli fikirlere sahip önemli bir düşünür ve yazardır. Cumhuriyet sonrası uygulanan politikaların doğruları ve yanlışlarını, Osmanlı tarihini, işgal sonrası İstanbul'u, Anadolu insanını ve Batılaştırma serüvenini romanlarında konu edinmiştir. Bozkırdaki Çekirdek romanı, Tahir'in yeni kurulacak olan Dumanlı Boğaz Köy Enstitüsü'nün kuruluşunun anlatıldığı bir eserdir. Roman, enstitüdeki öğretmen ve öğrencilerin yaşadığı zorlukları ve trajik bir son ile biten hikâyelerini konu alır. Tahir, dönemin ideolojik yapısının enstitüler üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır.⁸ Bozkırdaki Çekirdek romanında, yeni kurulacak olan enstitü; Batılaştırma serüveni içerisinde hızlı bir ilerleme politikasıyla, köylünün tarihsel süreçleri ve hakikatlerini görmezden gelen ideolojik bir girişim olarak betimlenmektedir. Romanda, bu girişimin ardından öğrenciler ve öğretmenlerin çabalarının, bozkır karşısındaki hüsrana ve dram içerisinde sonuçlandığı görülmektedir.

Baykan Sezer'in ifade ettiği gibi Kemal Tahir, hazır kalıplar ile yetinmeyerek tarihsel gerçeklik üzerinden değerlendirme yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bu tarihsel gerçekliğin evrensel nitelikte ele alınması gerekliliğini ortaya koymuştur. Tahir, Marksizm'i uygulamaktan çok, kendi toplumumuzun geçmişine uygun bir şekilde, Marksizm'in ötesinde ele alınması gerektiğini vurgulamıştır.⁹ Türk toplumunun dönüm noktası olan olaylar, Kemal Tahir'in romanlarında önde yer almaktadır. Türk toplumunun tarih ile olan ilişkisi zorunlu bir gerçekliktir. Bu gerçeklik, sosyoloji açısından da aynı derecede önemlidir. Tahir, olanla yetinmeyerek hazır kalıpları kullanmaya karşı çıkmıştır.

Baykan Sezer'e göre Tahir, romancılığında Batı'yı olduğu gibi ele almamış; Batı tarzına uygun roman yazmakla birlikte dünya edebiyat tarihine Türk romancılığını kazandırmıştır. Ayrıca, belirli olaylar çerçevesinde Doğu insanının dramının bireysel değil, toplumsal düzeyde şekillendiğini ortaya koymuştur.¹⁰

Kemal Tahir'in romanlarında toplumsal hakikatler, önemli bir yer tutmaktadır. Yazar, Anadolu insanını romanlarında anlatmış ve onun edebiyattaki sesi olmuştur. Batılaştırma ile birlikte ortaya çıkan dışlanma ve benlikten kopuş gibi durumların aksine, toplumu kendi gerçeklikleri içinde anlatmaya çalışmıştır. Kemal Tahir, hazır kalıplara girmemiş; Anadolu insanının sorunlarını, sahip olduğu bilgi birikimi ve tarihsel hakikatler doğrultusunda evrensel düzeyde ele almıştır. Toplumsal meselelerimizin, yine toplumumuzun gerçekliklerine uygun yöntemlerle açıklanması gerektiğini öngörmüştür.

⁷ Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, "Kemal Tahir ve Türk Romanı". Eğribel, E. , Özcan, U. (Hızl.). Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, Sosyoloji Yıllığı Kitap 10. 1. Baskı. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık, (2003): 57-66.

⁸ Gül Settar, Kemal Tahir'in Bozkırdaki Çekirdek Adlı Romanında Sıfatlar. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (2023): 2-3.

⁹ Baykan Sezer, "Kemal Tahir, Doğu-Batı Çatışması ve Marxisme". (Ed.). Eğribel, E. , Andı, F. M. 1. Baskı. Kemal Tahir 100 Yaşında. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. (2010): 14-25.

¹⁰ Baykan Sezer, "Kemal Tahir Üzerine-İki Televizyon Konuşması". Ertan Eğribel , Ufuk Özcan, (Hızl.). Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, Sosyoloji Yıllığı Kitap 10. 1. Baskı. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık. (2003): 30.

Kemal Tahir, köy ve köylülük gibi konuları romanlarında incelikle işlemiştir. *Bozkırdaki Çekirdek* romanı, Kemal Tahir'in 1967 yılında kaleme aldığı; bozkırın ortasında kurulacak olan Batılı tarzdaki *Köy Enstitüleri'ne* karşı köyün direncini ve tarihsel gerçekliğin anlaşılmasından doğan sorunları ele alan bir eserdir. Romanda, köylünün hakikatlerinin görmezden gelinmesi sonucu ortaya çıkan Batılaşma ile köylü arasındaki çatışma işlenmektedir. Bu romanda köylü, tüm hakikatleriyle betimlenirken; öğretmen ve aydın tipleri bu toplumsal gerçeklikten oldukça uzaktır. Bilgilerin tepeden inme ideolojik kalıplar doğrultusunda bir plan dâhilinde uygulanmaya çalışıldığı, ancak bu durumun toplumsal yapıya uymadığı görülmektedir. Romanda, köylünün *Köy Enstitüleri'ne* güven duymadığı kendi tarihsel süreçlerinden elde ettiği tecrübeleri bir süzgeçten geçirerek meseleyi değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Tahir, köylüyü geçmişten gelen gündelik bilgi birikimiyle, kendi hakikatleri içinde ve onu yüceltmeden betimler. Bozkırda kurulacak olan yeni enstitünün inşasında çalıştırılan çocukların dramı üzerinden anlatılanlar, ideolojik projelerin toplumun hakikatinden uzak kaldığında olumlu sonuçlanmayacağını açıkça ortaya koymaktadır.

Bozkırdaki Çekirdek romanında Kemal Tahir'in, *Köy Enstitüleri* hakkındaki tutumunun sosyolojik olarak değerlendirilmesi, araştırmamızın problemini oluşturmaktadır.

Kemal Tahir'in *Bozkırdaki Çekirdek* romanında kurgulanan olaylar ve söylemler, tarihsel süreç içerisinde oluşan toplumsal gerçekliğimiz üzerinden değerlendirildiğinde, yazarın Batılaşma faaliyetleri hakkındaki tutumunun ortaya konulması, araştırmamızın amacını oluşturmaktadır.

Araştırmamız, 1940-1954 yılları arasında faaliyet gösteren Köy Enstitüleri hakkında; Kemal Tahir'in 1967 yılında kaleme aldığı *Bozkırdaki Çekirdek* romanındaki karakterler ve kurgulanan olaylar çerçevesinde, konu ile ilgili gerekli alan yazın taraması yapılarak, yazarın söylemlerinin sosyolojik açıdan değerlendirilmesini kapsamaktadır.

Araştırmamız, konusu itibarıyla sosyal bilimler alanında yapılan bir araştırma olması ve sonuçların gerekli alan yazın taraması yapılarak değerlendirilmesi nedeniyle nitel bir araştırmadır. Romanda anlatılanlar ve kurgulanan olaylar, *söylem analizi* metodu kullanılarak sosyoloji bilimi çerçevesinde yeniden değerlendirilecektir. Kemal Tahir'in *Bozkırdaki Çekirdek* romanındaki söylemlerinin sosyolojik açıdan değerlendirmesi yapılarak, yazarın Köy Enstitüleri meselesi hakkındaki tutumunun ortaya konulması amaçlanmaktadır. Ayrıca Köy Enstitüleri meselesinin güncelliğini koruyan bir tartışma konusu olması nedeniyle araştırmamız önem arz etmektedir.

Bozkırdaki Çekirdek romanında Köy Enstitüleri aracılığıyla gerçekleştirilmek istenen Batılaşma girişimi kapsamında Kemal Tahir'in tutumu, romanda kurgulanan olaylar ve söylemler üzerinden sosyolojik bir değerlendirmeye ortaya konulacaktır.

Kemal Tahir'in Hayatı

Gerçek ismi İsmail Kemalettin Demir olan Kemal Tahir, adını edebiyat tarihimize usta isimlerden biri olarak yazdırmıştır. 15 Mayıs 1910 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Gazi Hasan Paşa Rüştiyesi'nden mezun olmuş, Galatasaray Lisesi'ni ikinci sınıfta bırakmak zorunda kalmıştır. Yazar sonraki yıllarda kâtiplik, memurluk ve gazetecilik yapmıştır. Kemal Tahir'in babası, Osmanlı Padişahı Abdülhamid'in yaverlerinden Deniz Yüzbaşı Tahir Bey'dir. Abdülhamid'in saraydaki hususi marangozluğunu yapmaktadır. Eşi Nuriye Hanım da Naile Sultan'ın yardımcılığını yapmaktadır. Yüzbaşı Tahir Bey'in I. Dünya Savaşı yıllarındaki görevleri sebebiyle Burdur ve Nazilli'de ilköğrenimini tamamlayan Kemal Tahir'in çocukluk dönemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış yıllarına denk gelmiştir.

Dönemin siyasi çalkantıları aileyi de yakından etkilemiş, 1908'de Meşrutiyet'in ilan edilmesi sonrasında Padişah Abdülhamid'in tahttan indirilmesi ile birlikte Yüzbaşı Tahir Bey de emekliliğe sevk edilmiştir. Kemal Tahir'in lise öğrenimini yarım bırakmasının nedeni ise validesinin verem hastalığından vefat etmesidir. Yazar, 1930'lu yıllarda baba evinden ayrılır. Bir süre işsiz kalır ve iş hayatına avukat kâtipliği yaparak başlar.¹¹

Bir yandan hayatını idame ettirirken, diğer taraftan da *Hür Şehrin İnsanları* romanının üzerinde çalışmaya başlamıştır. Çeşitli şiirler kaleme almıştır. Yazarlığa olan ilgisi nedeniyle ambar memurluğu işini bırakır ve 1932'de İstanbul'a dönerek Babıali yokuşunda çalışmaya başlar. Kemal Tahir, 1932'de arkadaşları Ertuğrul Şevket, Yakup Sabri, Arif Nihat Asya ile beraber Geçit isimli sanat dergisini yayımlamışlardır. 1935-1937 yıllarında Cemalettin Mahir takma adı ile Yedigün dergisinde hikâyecilik alanında yazılar yazmış, bazı çeviriler yaparak adapte romanlar yayımlamıştır. 1936'da Yeni Kitapçı, "Namık Kemal için diyorlar ki" adlı anketi yayımlamıştır.

1937 yılında hayatını birleştirdiği Fatma Hanım ile 1940'ta cezaevine girdiğinde boşanmıştır. 15 Haziran 1938'de donanmayı ayaklandırma suçundan kardeşi Deniz Astsubayı Nuri Tahir, birkaç arkadaşı ve Nazım Hikmet ile birlikte tutuklanır. Tahir ve arkadaşları 1938 yılında Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nde yargılanmaları sonrasında 15 yıl hapis cezası ile hüküm giymişlerdir. Tahir'in aldığı hapis cezası sonucunda arkadaşları ve kardeşi ile hapis yatması adli bir hata sonucudur.

Bilgi Yayıncılık Evi tarafından Kemal Tahir'e *Mahpushaneden Mektuplar* 1968 yılında basılmıştır. Bu mektuplar Nazım Hikmet'in kendisine göndermiş olduğu 242 adet mektuptur. Arkadaşları çeşitli cezaevlerine gönderilmiş, kendisi 1940-1941 yıllarında Çankırı Cezaevi'nde kalmıştır. Nazım Hikmet, kendisine 22 adet mektup yazmıştır. Çankırı'da arkadaşlarından ayrı kalmış, büyük sıkıntılar çekmiştir. Kemal Tahir, 1941-1944 yılları arasında Malatya Cezaevi'ne gönderilmiştir. Bu yıllar arasında Nazım Hikmet, Tahir'e 109 mektup daha göndermiştir. Tahir, daha sonra 1944-1949 yılları arasında Çorum Cezaevi'ne gönderilmiştir. Çorum Cezaevi'nde ise Nazım Hikmet'ten 101 mektup daha gelmiştir. 1949-1950 yıllarında Tahir, Nevşehir Cezaevi'ne sevk edilir. Burada da Hikmet'ten 10 mektup alır.

Kemal Tahir'in kardeşi Nuri Tahir'in anlatımıyla; Kemal Tahir, Çorum Cezaevi'nde tek başına kaldığı dönemlerde maddi sıkıntılar içerisinde kalmıştır. Tahir, Nazım Hikmet ve Sinop'taki arkadaşlarından harçlık almıştır. Bu zor günlerinde arkadaşı Sedat Simavi ona bir mektup göndermiştir. Simavi, Tahir'e roman yazıp gönderirse gazetede yayımlayıp kendisine maddi destek yaratacağını söylemiştir. Bunun üzerine Kemal Tahir, serüven romanları yazarak arkadaşına göndermiş; böylelikle maddi sıkıntılarını bir nebze azaltma imkânı bulmuştur. Tahir'in çalاکalem yazdığı bu eserlerinde bile güçlü bir kaleminin olduğu aşikârdır.¹²

Görüldüğü gibi Kemal Tahir'in gençlik döneminin çok önemli bir kısmı cezaevlerinde geçmiştir. Dönemin konjonktürü, cezaevi koşulları ve cezaevi hayatının kendine has "raconu" düşünüldüğünde; İstanbul'dan gelen, toy sayılabilecek bir genç için kriminal tipler içinde onca sene ayakta kalmak, kendisini korumaktan öte, hem mahkûmların hem de cezaevi yönetiminin saygısını kazanmak küçümsenmeyecek kadar önemli bir konudur.

Kemal Tahir, ilk olarak Çankırı Cezaevi, sonra 1941'de Malatya Cezaevi'ne nakledilmiş ve daha sonra da Çorum, Nevşehir cezaevlerinde yazarın mahkûmiyet süresi devam etmiştir.

¹¹ Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*. Arslanbenzer, H. (Ed.). (orijinal baskı 1967). 1. Baskı. İstanbul: Ketebe Yayınları, (2022): 4

¹² Hulusi Dosdoğru, *Batı Aldatmacılığı ve Putlara Karşı Kemal Tahir (Yaşamı-Kişiliği-Hikâye romanlarından özetler ve Antolojik Kesitler-Dil Tarih Sanata Etkileri-Yapıtları Üzerine Sürdürülen Tartışmalar-Anılar)*. 1. Baskı. İstanbul: Tel Yayınları, (1974): 429-439.

Hapishane yıllarında Anadolu insanını ve Anadolu hakikatini keşfetmiştir. Özellikle 1944 Malatya Cezaevi döneminde Anadolu insanını içselleştirerek birçok roman yazmış, mahkûmlarla sohbetler yapmış ve notlar tutmuştur.¹³

Kemal Tahir'in Anadolu'nun çeşitli kentlerindeki bu uzun mahpusluk döneminde ayakta kalıp, üstelik ciddi bir saygı kazanması mahkûmlarla olan ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Tahir, mahkûmların adeta gönüllü avukatlığını üstlenmiş, onları dinlemiş ve dilekçelerini, savunmalarını hazırlamıştır. Bu ilişki biçimi onun romancılığına da çok önemli bir boyut katmıştır. Kemal Tahir'in romanları, *Devlet Ana* dışarıda tutulacak olursa, Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyet'in ilk dönemini kapsar. Tahir, romanlarının şehir serisi olarak tanımlayabileceğimiz bir bölümünde olayları İstanbul'daki aydınlar, bürokratlar, siyasetçilerin dünyasından bakarak anlatırken, köy serisi olarak tanımlayabileceğimiz diğer romanlarında ise aynı olayların Anadolu'ya yansımasını ve Anadolu insanı üzerindeki etkilerini onların algılayış biçimi bakımından ele alır.

İşte bu yüzden, hayatında köy görmediği için köy romanı yazamayacağı eleştirilerine bile maruz kalan Tahir, Anadolu köylerini görmemiştir; ama o köylerin insanları ile günde yirmi dört saat bir arada yaşamış, onları dinlemiş, hikâyelerini anlattırılmış ve mahkûmları çok yakından gözlemlemiştir.

Tahir, 21 Nisan 1973'te geçirdiği kalp krizi nedeniyle vefat etmiştir. Vefatından sonraki yıllarda notlarının arasında bulunan beş kurgu metni taslak hâlinde bulunmuş; bu metinler, eşinin desteği ile 1974-1977 seneleri arasında yayımlanmıştır. 1989-1993 yılları arasında Kemal Tahir'in notları, Cengiz Yazoğlu'nca tertiplenerek on beş cilt hâlinde basılmıştır.¹⁴

Eğribel'e göre Kemal Tahir, Batılı değer yargılarının beklentilerinden farklı olarak Batılı kalıpların dışına çıkar ve kendisine özgü roman anlayışı ile romancılık yapmıştır. Batı'nın çözüm tavsiyesini ve kalıplarını topluma has ele almıştır.¹⁵

Kemal Tahir, araştırmalarını çoğunlukla roman aracılığıyla ortaya koymuş, romanın inceliklerini araştırmaya yönelmiştir. Tahir'in roman dilini anlayabilmek için tarih ve sosyoloji gibi birçok disiplinden yararlanarak okumak gerekmektedir. Türkiye'deki yazarların aksine Tahir, romanlarında tarih vermeye dikkat etmiş ve bunu önemli bulmuştur.¹⁶ Bu özelliği ile Kemal Tahir'in eserlerini ortaya koyarken bir plan dâhilinde, bilinçli olarak kaleme aldığı anlaşılmaktadır. Kemal Tahir, düşüncelerini roman aracılığıyla ifade eder.

Baykan Sezer'in çalışmalarıyla Kemal Tahir, yalnızca bir romancı değil, aynı zamanda sosyolog olarak da tanınmaktadır. Baykan Sezer'i doğru okumanın yolu, Kemal Tahir'i anlamaktan geçmektedir. Kemal Tahir ile Baykan Sezer çizgisini anlamak için Kemal Tahir'in romanları yanında, Tahir'in notlarının da itinayla okunması gereklidir. Kemal Tahir, kendisini bir romancı olarak görmekte olup, ayrıca bilim dallarıyla da ilişkilendirmektedir. Kemal Tahir'in notlarının Cengiz Yazoğlu ve Baykan Sezer tarafından yayımlanmasıyla, Tahir'in

¹³ Oya Şenyurt, Kemal Tahir Romanlarında Kent ve Mekân: Malatya: Sosyologca Dergisi. Cilt: 6, Sayı: 11-12, Ocak-Aralık (2016): 31.

¹⁴ Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*. Arslanbenzer, H. (Ed.). (orijinal baskı 1967). 1. Baskı. İstanbul: Ketebe Yayınları, (2022): 4.

¹⁵ Ertan Eğribel, "Kemal Tahir 100. Yaşında". (Ed.). Eğribel, E. , Andı, F. M. 1. Baskı. Kemal Tahir 100 Yaşında. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. (2010): 29.

¹⁶ Kemal Tahir, *Notlar Sanat Edebiyat-1*. Cengiz Yazoğlu, (Hzl.). 1.Baskı. Ankara: Bağlam Yayınları. Kemal Tahir Vakfı Çalışmaları, (1989): 57.

romancılığının yanında bir bilim adamı ve bilimsel bir düşünce yapısına da sahip olduğu görülür.¹⁷

Baykan Sezer yaklaşımında Batı sosyolojisi ve Batı'dan yararlanmalıyız; ancak bu yararlanmayı olduğu gibi almadan, eleştirel bir süzgeçten geçirip ele almak gerektiğini belirtir. Sezer'e göre toplumsal koşullar ve bilgilerin üretildiği tarihsel süreçler sorgulanmalıdır.¹⁸

Çetin ve Ergan'ın aktarımıyla Baykan Sezer'in fikrinsel manada Kemal Tahir'in düşüncelerinden etkilendiği ve Sezer'in Kemal Tahir ile bizzat tanışıklığının olduğu belirtilmektedir.

Tüfekçioğlu, Baykan Sezer ile ilgili bir belgesel çekiminde Cengiz Yazoğlu ile görüşürken, video kaydı sırasında Cengiz Yazoğlu'na:

Baykan Sezer ile Kemal Tahir'in görüşme ve çalışmasına tanık olup olmadığını, bu konuda bilgisi olup olmadığını sorar. Bu soru üzerine Cengiz Yazoğlu, Pek çok kez Baykan Sezer'in Kemal Tahir ile birebir, baş başa görüştüklerini ve çalıştıklarını söyler. Nasıl görüşüyorlardı, nasıl çalışıyorlardı? Sorusuna, Cengiz Yazoğlu, Baykan Sezer, Kemal Tahir ile görüşmek istediğinde bana telefon ederdi; ben randevu alırdım ve her görüşmeye birlikte giderdik. Baykan Sezer ile Yazoğlu birlikte Kemal Tahir'in yanına gider, sonra Sezer ile Tahir çalışmalarını yapardı. Diye cevap vermiştir.¹⁹

Görüldüğü gibi Baykan Sezer ile Kemal Tahir arasında oldukça önemli bir düşünsel yakınlık bulunmaktadır. Baykan Sezer'in düşüncelerinin temelinde Kemal Tahir olduğunun söylenmesi, Kemal Tahir'in de genç bir sosyoloji asistanı olan Baykan Sezer'den etkilendiğini belirtmesi, her iki ismin de aynı uğraş içinde olduğunun göstergesidir. Çalışma konularının temel kaygısı ortaktır. Biri çalışma ve araştırmalarını sosyoloji alanında, diğeri romanda dile getirmektedir.

Yazoğlu ve Sezer'e göre Batılaşma, Türk tarihi açısından mühim bir olaydır. Batılaşma çabasından sonra doğal gelişim çizgimiz farklı bir kanala yönelmiş, kurumlarımız değişik vasıflar elde etmiştir. Batılaşma, toplumu ve günümüz sorunlarını görünür kılmak açısından önemlidir. Güncel problemlerin kaynağı olarak Batılaşma temel etkindir. Sorunları temeliyle tarihsel bağlantısı içerisinde ortaya koymak ve Batılaşmayı geniş bir perspektifle ele almak gereklidir. Kemal Tahir'in çalışmalarında çoğunlukla üzerinde durduğu konu Batılaşma olmuştur. Toplumumuzun farklı meselelerini Batılaşma ile olan ilişkisi içinde açıklamaya çalışmaktadır.

Osmanlı Dönemi'nde Batılaşma, bir sıçrama hâlinde gerçekleşmiş ve bir burjuva sınıfı oluşturulması için Osmanlı'dan günümüze kadar boş bir çaba ve emek harcanmıştır. Batılaşma çabası, yönetenler aracılığıyla toplumsal yapı ve tarihsel kökene uymayan bir hata ve hüsrandır. Enstitüler, toprak reformları, ülkedeki yolsuzluklara karşı sessiz kalınması ve mülkiyet anlayışına karşı cansız durulması, toplumsal olarak sınıf şuurunda olmadığımızın göstergesidir. Toplum olarak mağlubiyeti baştan kabul etmemek için toplum yapısının sosyalizme uygun olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Osmanlı'da ekonomik ve sosyal anlamda millet davranışı görülmez. Osmanlı'da mülkiyet yoktur; araçlar üzerinde geçici faydalanma vardır.²⁰

¹⁷ Berkay Çetin ve Nevin Güngör Ergan, Karl Marx'ın Çatışmacı Yaklaşımı ile Kemal Tahir-Baykan Sezer Çizgisinin Karşılaştırılması: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. Aralık 40(2), (2023): 563-564.

¹⁸ Hayati Tüfekçioğlu, "30. Ölüm Yıldönümünde Kemal Tahir'i Anlamak". Yüksel Yıldırım (Ed.). Tarih ve Uygarlık İstanbul Yıllığı: 16, Devlet-Toplum Ayrımı ve Otorite. 1. Baskı. İstanbul: Doğu Kitabevi, (2024): 23.

¹⁹ Hayati Tüfekçioğlu, "Kemal Tahir ve Baykan Sezer Üzerine" Görüşme Notu. Tarih: 20. Aralık. 2025.

²⁰ Cengiz Yazoğlu, *Kemal Tahir Notlar/Batılaşma Notlar/11*. Yazoğlu, C. (Hızl.). 1. Baskı. Ankara: Bağlam Yayınları. (1992): 5-15.

Tüfekçioğlu'na göre Kemal Tahir, toplumsal yapımızın ve toplumsal gelişim süreçlerimizin Batı'dan farklı olduğunu; Batı'nın tarihi ve gelişim aşamalarının bizim toplumumuzu açıklamada yetersiz kaldığını belirtir. Bu yönden bakıldığında Kemal Tahir, romancı olmanın yanında büyük bir düşünürdür. Toplumsal sorunları anlamının yolu, meseleleri tarihsel kategoride ele almaktır. Tahir, romanlarında toplumsal problemleri incelemiştir. Tahir'in her romanı, toplumsal sorunlarımıza denk gelmektedir. Kemal Tahir, toplumsal sorunlara belirli bir yöntem ve anlayışla yaklaşır. Kemal Tahir'in yöntem anlayışında Marksist metot bulunur; fakat bu metottan ayrılan tarafları da vardır. Marksizm anlayışında da farklılıklar barındıran yerli bir bilim insanıdır.²¹

Tahir, Doğulu toplumların Batı'daki gelişim çizgisinden farklı bir gelişim çizgisine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Tahir, bu bakımdan Doğu'nun sınıfsız toplumlarının kendi tarihsel süreçleri içerisinde Batılı bir gelişim çizgisinde olmadığını belirtir. Batılaşma yönelimleri 1950 sonrasında da devam etmektedir.

Kemal Tahir, bütün romanlarında Türk toplumunun temel sorunlarını ele almış bir yazardır. Cumhuriyet'in ilk yıllarını kapsayan dönemin en temel sorunu Batılaşma sorunudur. Batılaşma, geleneksel Batıcılığa ideolojisi. Tahir, Batılaşma yaklaşımında Batı'yı olduğu gibi kopyalamanın yanlışlığını vurgular ve toplum üzerinde yukarıdan inme, hazır kalıplarla gerçekleştirilen uygulamalara bir eleştiri getirmiştir.

Kemal Tahir, Marksizm'i okumuş ve anlamıştır; fakat kendi toplumsal gerçekliğimizi açıklamada tek başına Marksizm'in yeterli olamayacağını, Marksizm'in olduğu gibi alınmaması gerektiğini belirtmiştir. Kemal Tahir, Batılaşmanın aceleciliğine bir eleştiri getirir. Bu eleştirisini yaparken toplumsal gerçekliklerin, kendi toplumsal meselelerimize göre bir yöntem geliştirilerek uygulanmasını vurgular.

Baykan Sezer, bir ifadesinde Kemal Tahir'in Marks'ı okumuş olduğunu ve onu değerlendirdiğini belirtir. Ayrıca Tahir'in Marks kadar önemli bir yazar olduğunu söylemektedir. Kemal Tahir'i anlamak için onun Marksizm ile olan ilişkisinde Tahir'in kendine göre ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.²²

Kayalı ifadesinde Kemal Tahir, Marksizm'i tarihsel bir gerçeklik çerçevesinde ele almıştır. Tahir, geçmişte Marksizm'i savunan aydınlardan farklı olarak Marksizm'e tarihsel bir gözle bakmaktadır. Kemal Tahir, yazdığı metinleri incelerken geçmişten kuşku duyarak, fikirlerini bir özeleştiri yaparak yeniden ortaya koyduğunu belirtir.²³

Tahir, Marksizm'i kendi tarihsel süreçlerimizde yeni bir tanımlama sonrasında Doğulu toplumlara uygun bir yöntem geliştirilerek toplumumuzun hakikatlerine göre yeniden ortaya koyulması gerekliliğini belirtmiştir.1960'lı yıllarda Kemal Tahir'in romanlarında Asya Tipi Üretim Tarzı'na dikkat çektiği görülmektedir. *Yorgun Savaşçı* romanı bunun ilk yansımalarından biridir. Kemal Tahir'e yönelik eleştirilerde tarihsel ve sosyolojik boyut ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda Köy Enstitüsü eleştirisi ve Asya Tipi Üretim Tarzı tartışmaları birlikte değerlendirilmelidir. Tahir'in romanlarını sistematik ve bütüncül bir şekilde ele aldığı görülmektedir. Kemal Tahir, Marksist düşünce yapısını inceler; Osmanlı toplumunun üretim şeklini Asya Tipi Üretim Tarzı'na benzer şekilde açıklar. Fakat Asya Tipi

²¹ Hayati Tüfekçioğlu, "30. Ölüm Yıldönümünde Kemal Tahir'i Anlamak". Yüksel Yıldırım (Ed.). Tarih ve Uygarlık İstanbul Yıllığı: 16, Devlet-Toplum Ayrımı ve Otorite. 1. Baskı. İstanbul: Doğu Kitabevi, (2024): 121-122.

²² Baykan Sezer, "Kemal Tahir, Doğu-Batı Çatışması ve Marxisme". (Ed.). Eğribel. E. , Andı, F. M. 1. Baskı. Kemal Tahir 100 Yaşında. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. (2010): 14-15.

²³ Kurtuluş Kayalı, "Kemal Tahir'de Köy ve Köylülük". Eğribel, E. , Özcan, U. (hızl.). Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, Sosyoloji Yıllığı Kitap 10. 1. Baskı. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık. (2003): 52

Üretim Tarzı'na yakın hissedenlerden bazı noktalarda farklı düşünür. Bu düşünürlerden, Türk sol bakışının bazı görüşlerine katılmaz.²⁴

Kayalı'ya göre Kemal Tahir, Marksizm kavramlarını kullanmış; ancak bu kavramların bağlantılarını değiştirerek Marksizm'e düşünsel anlamda katkılarda bulunmuştur. Marksist tarih teorisini, Osmanlı-Türk toplumunun özgün tarih ve toplum koşulları doğrultusunda yeniden analiz etmek gerekir. Kemal Tahir'de bu kapsamda kendine özgü bir yöntem biliminin temelleri görülmektedir. Bu yöntemde Tahir, Marksist teorinin kavramsal yapısına bağlı kalmış; ancak bu kavramların bağlantı noktalarında farklılıklar ortaya koymuştur. Kemal Tahir'in Marksist teoriye önemli bir katkısı olduğu belirtilmektedir (Kayalı, 2023: 107-108). Kayalı'nın da üzerinde durduğu önemli bir nokta, Kemal Tahir'in Marksizm'e olan katkısının yadsınamaz olduğudur. Bir düşünür olarak Tahir, Marksizm'i toplumun kendi tarihsel süreçleri içerisinde değerlendirerek kendine özgü yöntemsel girişimlerde bulunmuştur. Kemal Tahir, romanlarında altyapının önemine özellikle vurgu yapmış ve işlediği düşüncenin değerini ön plana çıkarmıştır. *Devlet Ana* romanında çoğunlukla ekonomik zeminin önemi görülmektedir. Bu romanda Osmanlı'nın devlet kurma kabiliyeti anlatılmakta; bunun kaynağı olarak tarihsel dönemdeki ekonomik altyapı gösterilmektedir. *Devlet Ana*'da olduğu gibi 1970'te yayımlanan *Büyük Mal* romanında da köydeki toplumsal yapı analizi incelenmiştir. *Bozkırdaki Çekirdek* ise Köy Enstitüleri yoluyla rejim yanlısı bireyler yetiştirmenin nedenini kültürel yapıdan ziyade ülkenin sosyoekonomik yapısında aramaktadır. Bu tür eğilimlerin çoğunlukla kırsalın içindeki kendine yeten ekonomik yapıdan kaynaklandığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda, 1968'de Robert Koleji'nde yayımlanan *Birlik Dergisi*'ndeki konuşması, Kerim Devlet tarafından dayanak gösterilmektedir. Her şeyi ekonomik yapıya bağlamasına rağmen, ekonomik yapının taklit olmayan yönüne dikkat çekmesi; Asya Tipi Üretim Tarzı'nı ülkemizde bilinen anlayışın dışında, kendine özgü bir biçimde ele aldığını göstermektedir. Daha sonra Asya Tipi Üretim Tarzı kavramı yerine "Doğulu Devlet Tipi" ve "Bozuk Asya Tipi Üretim Tarzı" kavramlarını kullanması, ekonomik altyapı üzerinde yükselen kültürün de kendine özgü belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.²⁵

Eğribel ve Özcan'ın ifadesine göre Kemal Tahir, sosyalist bir düşünür olmasının yanı sıra Türk toplumunun hakikatlerine ve Türk sosyalizmine yönelmiştir. Bu yönüyle döneminin yazarlarından ayrılmaktadır. Tahir, yerlilik içinde solu savunmuştur. Kemal Tahir gibi düşünen ya da ona karşı olan tüm aydınlar, onu alışlagelmiş kalıpları tersine çeviren, aykırı bir düşünür olarak değerlendirmektedir. Tahir, döneminin düşünürleriyle aynı kategoriye konulamayacak kadar özgün bir isimdir. Batılaşmaya karşı olmasıyla birlikte sosyalist bir yazar olması, mevcut kalıpların dışına çıkması ve zıt kutuplarda konumlanması, onun eleştirilmesine neden olmuştur. Tahir, alışılmış sosyalizm ve Batıcılık anlayışlarını eleştirerek bu kalıplara bağlı aydınlardan ayrılmış; on iki yıl hapis yatmasına rağmen kendi düşünce çizgisinde ilerlemeye devam etmiştir.²⁶

Eğribel ve Yıldırım'a göre Kemal Tahir, Türkiye'nin hakikatini, ruhunu ve özünü toplumsal ilişkiler çerçevesinde yöntemsel olarak ortaya koymuştur. Diğer bir ifadeyle, Kemal Tahir'in görüşleri tarihsel süreç içerisinde olgunlaşmış ve değişime uğramıştır. Ancak bu görüşler, dönemin hâkim koşullarına uyum sağlamak yerine bu koşulları eleştirel bir bakışla değerlendirmiştir. Kemal Tahir, 1950'lerde muhafazakâr olmadığı gibi 1960'larda da klasik anlamda bir Marksist olmamıştır. Batılı sosyalist ve Marksist kalıpların dışına çıkarak

²⁴ Kurtuluş Kayalı, *Kemal Tahir'in Entelektüel Portresi*. 1. Baskı. İstanbul. Ketebe Yayınları. (2023): 142/250-279.

²⁵ Kurtuluş Kayalı, *Kemal Tahir'in Entelektüel Portresi*. 1. Baskı. İstanbul. Ketebe Yayınları. (2023): 105-106

²⁶ Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, "Kemal Tahir ve Türk Romanı". Eğribel, E. , Özcan, U. (hızl.). Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, Sosyoloji Yıllığı Kitap 10. 1. Baskı. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık, (2003): 65-66.

Doğu'nun savunucusu bir düşünür olarak öne çıkmıştır. Siyasi kadrolardan dışlanmasının nedenlerinden biri de bu özgün konumudur.²⁷ Kemal Tahir, yerliliğin savunucusu olarak toplumun sorunlarına yerli bir bakış açısıyla yaklaşmış; Marksizm'i tarihsel bir perspektifle yeniden yorumlayarak Doğu'nun hakikatleriyle birlikte ele almıştır.

Köy Enstitüleri

Arslan'a göre Köy Enstitüleri, 1940-1954 seneleri arasında varlık göstermişlerdir. Kuruluşlarından faaliyet gösterdikleri senelere ve kapatılmasına kadar hem içerideki hem de dışarıdaki siyasi ve politik ortamlardan etkilenmişlerdir. Köy Enstitüleri, köyün kalkınması, köylünün okuryazar oranının artırılması ve kendi işini çözebilecek seviyede teknik bilgi ile donanması bakımından önemlidir. Köy Enstitüleri içerisinde bulunduğu yıllarda, İkinci Dünya Savaşı tüm dengeleri değiştirmiş; enstitüler kapatılmıştır ve kapatılması konusunda günümüze dek süren tartışmalar devam etmektedir²⁸

Dönemin eğitim alanında önde gelen isimlerinden Dewey, Türkiye'ye davetinin ardından yaptığı incelemeler sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanan *Teacher College* (Öğretmen Okulu) ve bir benzeri olan Sovyet Rusya'da uygulanan Yüksek Pedagoji Enstitüleri uygulamaları örnek alınmış; Türkiye'de Gazi Eğitim Enstitüsü kurulması fikri desteklenmiştir. 1926'da Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü adı ile kurulmuş, 1929'da faaliyetlerini Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü adı altında devam ettirmiştir. Enstitüdeki eğitim faaliyetleri, 1929-1948 yılları arasında resim-iş, beden eğitimi, pedagoji eğitimi, müzik ve Batı dillerinin öğretildiği bölümler ile devam etmiştir. İleriki yıllarda enstitünün ismi Gazi Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü, 1947 yılında ise Gazi Eğitim Enstitüsü olarak değiştirilmiştir. Gazi Eğitim Enstitüsü, ülkenin eğitimine oldukça katkısı olan birçok öğretmen yetiştirmiştir. İsmail Hakkı Tonguç, enstitünün el işleri bölümünde öğretmenlik yaptığı sıralarda, yaptığı deneyler ve çalışmaları ile eğitim meselesinin ve ekonomik sorunların aynı ekseninde çözülebilecek bir eğitim modeli geliştirilmesi fikrini burada geliştirmiştir. İsmail Hakkı Tonguç, Cumhuriyet'in inşa sürecinde eğitim konusunda önemli roller üstlenmiş bir isimdir. Eğitim tarihindeki ilk kapsamlı görevi, 3 Ağustos 1935'te İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün başına getirilmesi ile başlamış ve bu yıllarda Köy Enstitüsü ile ilgili raporlarını dönemin Kültür Bakanı olan Saffet Arıkan ile paylaşmıştır.²⁹

1935 yılında Saffet Arıkan Kültür Bakanlığı'na atanmıştır. İlköğretim meselesi ve köylere öğretmen yetiştirme problemine yönelmiştir. Eğitim Kursu ile askerde görevini onbaşı veya çavuş olarak yapan okuma yazma bilen gençler kurslara alınarak köylerinde öğretmenlik yapacak düzeye getirilmesi amaçlanmıştır. Klasik yollarla değil hızlı bir şekilde köylüyü eğitmek için *hayat ve iş okulu* kurulması planlanmıştır. 1937 yılında 3238 Sayılı Köy Eğitim Enstitüleri Kanunu çıkarılmıştır. İlk eğitim kursu Eskişehir Çifteler Mahmutiye'de faaliyetine başlamıştır. Yetiştirilen köy öğretmenlerine "eğitmen" denilmiştir. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel Dönemi'nde, 22 Nisan 1940 senesinde 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu kabul edilmiştir. Kanunun 1. Maddesine göre, *Köy öğretmeni ve köye yarayan, diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere, ziraat işlerine elverişli arazi bulunan yerlerde, Maarif Vekilliğince, Köy Enstitüleri açılır.* Belirtilen bu maddeye göre Köy Enstitüleri resmîyet kazanmış ve açılmıştır. Türkiye'de 22 bölgede enstitü açılmıştır. Yeni açılacak olan bir enstitü varsa, başka Köy Enstitüsü'ndeki

²⁷ Ertan Eğribel ve Yüksel Yıldırım, "Türkiye'nin Ruhu: Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılında Sorun ve İmkânlarımız Üzerine". Eğribel, E. , Yıldırım, Y. (Ed.). Cumhuriyet'in 100. Yılına Armağan Türkiye'nin Ruhu Sosyologca Dergisi. (26), (2023): 4

²⁸ Öznur Özden Arslan, Köy Enstitüleri'nin Toplum Kalkınmasındaki Rolü: Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi. 6(1), (2018): 85-100.

²⁹ Dilek Ergöncü, Köy Enstitüleri ve Enstitülerin Fikir Babası İsmail Hakkı Tonguç Üzerine: Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi Kültür Evi Dergisi, 3(2), (2020): 89-91

çocuklar adeta arı gibi kurulacak olan enstitünün yardımına koşmaktadırlar. En ücra köylerde dahi, her biri 1000 yatılı öğrenci kalabilecek büyüklükte 20 enstitü kurulmuştur. 1945-1946 yıllarında 16.400 öğrenci enstitülere alınmıştır. Köy eğitmeni yetiştirme kursları da enstitüler bünyesinde açılmıştır. 4459 sayılı kanunla köyler için sağlık personeli yetiştirmek amacıyla sağlık alanında da eğitimler verilmiştir. 1946-1947 yılında Köy Enstitüleri'nden 5542 öğretmen 8756 eğitmen 521 sağlık memuru yetiştirilmiştir. Toplamda 14.298 öğretmen ve eğitmen yetiştirilmiştir. Bu verilere göre 1933-1934 senesindeki uygulamayla 6785 öğretmen yetiştirilebilmesi için 108 yıl çalışılması gerekmekte olduğu belirtilmiştir.³⁰

Köy Enstitüleri'nin kuruluş amacı, eğitim çağına gelmiş çocukların farklı özelliklere göre eğitilerek köylerine geri gönderilmesi böylece köyün eğitim ve becerisinin yükseltilmesidir. 3803 sayılı kanunun 1. maddesinde belirtildiği gibi *köye yararlı eleman yetiştirme*, ibaresinin bahse konu olması mevcut durumu açıkça ortaya koymaktadır.³¹

Karakaş'a göre Köy Enstitüleri'yle köy eğitilerek kırsal nüfusun tüm sorunlarına çözüm bulunacaktır. Köy Enstitüleri eğitim yönüyle diğer okullardan farklılık göstermekteydi. Köy Enstitüleri, köylü çocuklar için kurulacak, çocuklar mezun olduktan sonra belirli görevleri yerine getirmekle yükümlü olacaktırlar. Enstitülerle geri kalmış olan köylü çağdaştırılacak ve kendi çabalarıyla özü bozulmadan eğitilecektir. Köylü, köyüne bağlı ve köyüne hizmet edecek şekilde yetiştirilecektir. İsmail Hakkı Tonguç *Canlandırılacak Köy* kitabında, köylüye eğitim verilerek köyün içten canlanacağını, bilgilendirileceğini, hiçbir gücün çıkarı doğrultusunda kullanarak köylüyü yıkamayacağını söyler. Tonguç, köylünün bilgileneceğini, canlanması sonrasında bu durumun köyü yozlaştıranların hesaplarına uymayacağını belirtir. Tonguç toplumun kökenini köye dayandırır. Ulusal kalkınmanın, bağımsızlığın kaynağını köye bağlamayı tarihsel bir görev olarak görür.³²

Köy Enstitüleri'nin kapatılmasına etki eden süreçlere baktığımızda dönemin siyasetinin ve ideolojisinin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Dış politikada II. Dünya Savaşı Dönemi'ndeki gelişmeler ile bağlantılı olarak iç politikada Köy Enstitüleri'ne eleştiriler getirildiği görülmektedir.

II. Dünya Savaşı'nın son bulmasıyla özgür dünyanın yeni sesi olan Amerika, Marshall Doktrini çerçevesinde Avrupa ve Ortadoğu'da yeni politikalara yönelmiştir. İç siyaset ise bu değişimden etkilenmiş, Tek Parti devrinin sonuna doğru parti içerisindeki toprak ağalarının kendi çizgilerinde ilerleyerek partiden ayrılıp Demokrat Parti'yi kurmaları sonrasında çok partili hayata geçiş süreci hızlanmıştır. Köy Enstitüleri'nin kurulduğu dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel yerine, 7 Ağustos 1946'da kurulan kabinede Milli Eğitim Bakanlığı'na milliyetçi çizgide olan Reşat Şemsettin Sıral getirilmiştir. 24 Eylül 1946 yılında İsmail Hakkı Tonguç'un İlk Öğretim Genel Müdürlüğü görevine son verilerek Talim Terbiye Kurulu üyeliğine ataması yapılacaktır. Bu değişiklik sonrası eğitim politikaları siyasetin şekline göre değiştirilmeye başlanmıştır. Köy Enstitüleri, savaşın sona ermesiyle dünyanın iki kutuplu bir hâl alması, 1950 yıllarına doğru geldiğinde ise Türkiye'nin kapitalist sistem etkisinde

³⁰ İsmail Hakkı Tonguç, *Canlandırılacak Köy*. (Ed.). Önder, D. , 4. Baskı, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. (2024): 516-523.

³¹ Dilek Ergönenç, Köy Enstitüleri ve Enstitülerin Fikir Babası İsmail Hakkı Tonguç Üzerine: Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi Kültür Evi Dergisi, 3(2), (2020): 94.

³² Mehmet Karakaş, "Bozkırdaki Çekirdek: Köy Enstitüleri Tartışmalarına Farklı Bir Bakış". Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, (Hızl.). Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, Sosyoloji Yıllığı Kitap 10. 1. Baskı. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık. (2003): 228.

kalması ile önemini kaybetmeye başlamıştır. Bu sürecin yanında iç dinamikler Köy Enstitüleri'nin kapatılma sürecini hızlandırmıştır.³³

Köy Enstitüleri'ne karşı olanlar, İsmail Hakkı Tonguç'un 1946 yılında İlköğretim Genel Müdürlüğü görevinden alınarak Talim Terbiye Kurulu üyeliğine atanmasından da memnun olmamıştır. Anadoluocuların talepleri ile 1949 yılında İsmail Hakkı Tonguç Ankara'da Atatürk Lisesi'nde resim-iş öğretmenliğine tayin edilmiştir. Anadoluocular, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nü Moskova'daki halk üniversitelerine benzer bir yapı olarak görmüş ve burada köy çocuklarına Sofokles sahneletilmesi, Meksika şapkası taktırılması ve sokak sanatçısı tarzında etkinlikler yaptırılmasını eleştirmiştir. Tek Parti döneminde Anadoluocular, enstitülülerde milli olmayan duygular bulunduğunu ileri sürerek bu yapıyı eleştirmişlerdir. İsmet İnönü, Köy Enstitüleri'nin kapatılmasını kendi ifadesiyle açıklamıştır:

Herkes benim kapattığımı sanıyor, fakat ben mecbur kaldım; parti grubu enstitülere karşı bir tutum aldı, bakanlardan da karşı olanlar vardı. Ordu'dan Mareşal Fevzi Çakmak Paşa, 'Bu komünist yuvalarını ne zaman kapatacaksın?' diye sormuştu. Ordu'nun üst kademelerinde ve parti içerisinde rahatsızlıklar yükselmişti. Tüm bu gelişmeler sonrasında Yücel ve Tonguç'un görevden uzaklaştırılmasını bir çözüm olarak buldum.

Sirer, Demokrat Parti döneminde Köy Enstitüleri'nin kapatılması ile övünerek 1946 sonrasında eğitimde milli benliğin ve vatan sevgisinin yükseldiğini belirtmiştir.³⁴

Köy Enstitüleri meselesini anlamak için o dönemde toplumumuzun omurgasını oluşturan köy ve köylülük olgusunu anlamamız oldukça önemlidir.

1953 senesinde uygulanan eğitim programıyla enstitüler felsefesinden uzaklaşmıştır. 6234 sayılı kanun ile 27 Ocak 1954 yılında Köy Enstitüleri, Öğretmen Okulları'na dönüştürülmüştür.³⁵

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte enstitüler kapatılma sürecine girmiş, savaşın galibi Amerika Birleşik Devletleri'nin benimsediği kapitalist sistemin dünyada kendisini hissettirmesi sonrasında iç ve dış baskılar sonucu Köy Enstitüleri kapatılmıştır.

Karakaş'ın ifadesine göre Osmanlı, 18. yüzyılda yaşanan sorunlar sonucunda giriştiği bağlantıları kendisine çeviremeyince önemli problemlerle karşılaşmıştır. Osmanlı, yaşadığı problemlerden sonra Batı ile ilişki yönünde yeni hamlelere girişmiştir. Tanzimat ve daha sonrasında Cumhuriyet ile birlikte Batılaşma ve modernleşme yönünde girişimler başlamıştır. İlk başlardaki hedeflenen ve Cumhuriyet'le somutlaşan modernleşme hedefleri farklılıklar göstermeye başlamıştır. Bu farklılıklar bağlamında Osmanlı'da sadece devlet seviyesinde etkin olan Batılaşma girişimlerine karşın, Cumhuriyet sonrasında Batılaşmanın hem devlet hem de toplum seviyesinde genelleşmesi ile toplumsal düzeyde bir projeye dönüşmüştür. Osmanlı'dan sonra kurulan yeni düzen bazı toplumsal dayanaklara gereksinim duymuştur. Bu doğrultuda Osmanlı'nın ötesine geçilerek Türklük ve köylülük gibi yeni toplumsal kavramların öne çıkarıldığı görülür.³⁶

Tarihsel süreci içerisinde köylü, bozkırın sert havasına rağmen hayatını idame ettirmeyi başarabilmiştir. Anadolu'nun kendini idare etmedeki bu direnci, ihtiyaç duyulduğunda

³³ İsmail Hakkı Tonguç, *Canlandırılacak Köy*. (Ed.). Önder, D. , 4. Baskı, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. (2024): 516-523.

³⁴ Metin Çınar, *Anadoluculuk ve Tek Parti CHP'de Sağ Kanat*. 1. Baskı. İstanbul: İletişim Yayıncılık. (2013): 264-266.

³⁵ Gül Nihan Toprak, *Cumhuriyetin İlk Döneminde Türk Eğitim Sistemi ve Köy Enstitüleri*. Yüksek Lisans Tezi Afyon: Kocatepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. (2008): 99.

³⁶ Mehmet Karakaş, "Bozkırdaki Çekirdek: Köy Enstitüleri Tartışmalarına Farklı Bir Bakış". Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, (Hzl.). Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, Sosyoloji Yıllığı Kitap 10. 1. Baskı. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık. (2003): 224.

içerisinden insan kaynağı ve iş gücü çıkarmakta kadim bir coğrafya olarak farklı dönemlerde ait olduğu kültürü desteklemiştir. Batı'nın medeniyet dalgasının Anadolu'nun içlerine kadar ulaştırılmasının Köy Enstitüleri üzerinden ortaya koyulduğu görülmektedir.

1930'lu yıllarda Dönüm yazarlarının köy okulu ve öğretmenleri için ele aldıkları konuların başında Köy Enstitüleri hakkındaki ilk yazılar gelmektedir. 1940 yılında Köy Enstitüsü yasasının çıkarılması sonrasında Şevket Raşit Hatipoğlu yazdığı bazı yazılarla Köy Enstitüleri yasasını çekincelerle savunmaktadır. Hatipoğlu; "*Köy davasının hakikatleriyle ele alındığını, bir ideoloji halinde tam anlamıyla çarpık kalan konuların ise bu kanunla birlikte en önemli noktadan gerçekliğe kavuşacağını*" söylemektedir. Bunun yanı sıra Hatipoğlu, pedagojik yönden Köy Enstitüleri'ni eleştirir ve enstitülerin milli benliğe uymadığını söyler. Batılı tarzda kurulacak olan bu müesseselerin Türkiye'nin koşulları ve gerçekliklerine karşı zıtlıklar barındırdığını belirtir. Bu yönleriyle kurulacak enstitüler yapay bir obje olarak kalırlar. Köy Enstitüleri'nde ideal ile gerçek ayırt edilemezse köyüne bağlı bireyler yerine köy çocuğunun yurduna olan güveninin sarsılacağını belirtir. Ülkesine karşı memnuniyetsiz bir topluluk oluşacağını ifade eder. Bu sebepten ötürü Köy Enstitüleri'nin kuruluş ve işleyişlerinde tarihi ve iktisadi koşulları unutmamanın önemine vurgu yapmaktadır.³⁷

Köy, kendine has bir kimlik taşır. Bu kimliğe zarar verebilecek dış kalıplar tehlikeli ve anlamsızdır. Köy, kendi üslubu ve gerçekliğiyle oluşturduğu bu kimlik içerisinde tarihsel bir tecrübeye sahiptir. Gelişim aşamaları ve kültürel çizgileri dikkate alınmalıdır. Köylünün kendi hakikatine yabancılaşmaması için kendi değerleriyle, baskılardan uzak ve kalıplara sokulmadan topağıyla bir bütün olarak ele alınması gerekliliği belirginleşmektedir.

Kayalı ifadesinde, Kemal Tahir'in *Bozkırdaki Çekirdek* romanının ilk olarak gazetede yayına alındığını belirtmiştir. Tahir'in düşüncelerindeki en temel tutumu dönemin Türkiye'sinde daha sosyalizm yayılmadan ifade ettiğini vurgular. Bu konudaki düşüncelerin bir tavır koymak için meydana gelmediğini, aksine toplumsal çerçeve ile birlikte incelendiğini belirtmiştir. Buradan yola çıkarak köy ve köylü analizlerini bu doğrultuda ele almak gereklidir. Ancak köy ve köylüye bakış açısının yalnızca *Bozkırdaki Çekirdek* romanı ile meydana geldiğini belirtmek gerçekçi olamaz. Tahir, 1940'tan beri köy ve köylüyü romanlarında ele almaktadır. En verimli örneği *Sağırdere* romanıdır. Kemal Tahir'in köy ve köylü ile ilgili tutumu köylüyü yüceltmek üzerine değildir. Köylülüğü değerlendirirken Batılı ve sosyalist olgulardan uzak olduğunu ortaya koymaktadır. Bu konu çerçevesinde köy ve köylüyü dönemin Türkiye'sindeki toplumsal ve siyasal şekillenişlerle tartıştığı görülmektedir. Bundan dolayı romanın ilk satırlarında parti genel sekreteri ele alınmış olup konu üzerinde romanın karakterleri ve ilişkileri oluşturulmaktadır. Kemal Tahir bu konuyu diğerlerinden farklı olarak ele alır ve sorunu memleketin kuvvet ilişkileri bağlamında gerçekçi bir değerlendirme ile ortaya koyar. Türkiye'deki Köy Enstitüleri meselesi hayali bir güzelleme olarak ele alınmıştır. Kemal Tahir'in bu meseleyi sadece dönemin şartlarıyla değil, dünyadaki genel çağdaşlaşma ivmesiyle bağdaştırmaya çalıştığını belirtmektedir.³⁸

Bozkırdaki Çekirdek romanında Batılılaşma girişimleri sonucunda köylü ile kendi toplumsal gerçekliği arasında bir koparıma meselesi konu alınarak betimlenir. Romanda köylünün tarihi ile geleceği arasındaki bağlantının silikleştirilmesi, Batılılaşmanın dramı ortaya konularak ele alınmıştır. İsmail Hakkı Tonguç'un köy ve köylülük olgusuna yaklaşımına

³⁷ Metin Çınar, *Anadoluculuk ve Tek Parti CHP'de Sağ Kanat*. 1. Baskı. İstanbul: İletişim Yayıncılık. (2013): 150.

³⁸ Kurtuluş Kayalı, "Kemal Tahir'de Köy ve Köylülük". Eğribel, E., Özcan, U. (Hızl.). Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, *Sosyoloji Yıllığı* Kitap 10. 1. Baskı. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık. (2003): 49-50.

bakacak olursak, köyün ekonomik açıdan kalkınırken aynı zamanda köylünün kendi kendine yetebilmesi amacının da olduğu görülmektedir.

Ekonomik bakımdan köyün durumu incelendiğinde, köylünün günlük işlerinde kullanabileceği araç gereçlerin olmadığı ya da elinde bulunanların ise eksik olduğu görülmüştür. Köylü, çalışırken yararlanabileceği aletler olmadığı için beden gücüyle işlerini görmektedir ve bu bakımdan köylü zor bir durumdadır. Köylü, en önemli kaynağı olan hayvan sahibi olma konusunda da yetersizlik içindedir. Hayvanları temin edebilse dahi yolların elverişli olmaması sorunuyla karşılaşır. Köylünün evleri, konfordan ve insanların iş sonrası dinlenmesi gereken yer olan bir yuva formatından uzaktır.

Köylü, ihtiyaçlarını gidermedeki azmi ile zorluklara karşı sessiz bir direnç ortaya koymaktadır. Köylü, kendi kaderini bu çabası ile yenmekte ve karşılaştığı güç durumları da tarihsel süreç içerisinde elde ettiği deneyimleriyle aşması beklendiği görülmektedir. Enstitülerin kuruluş aşamasından itibaren dayanak noktasının köylünün azmi olduğu görülmektedir.

Sosyal ve ekonomik bakımdan köylüye bakıldığında, yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını kendisinin karşıladığı görülmektedir. Köylü, hayvanlarının gereksinimlerini de doğadan karşılamakta ve tüm bunları aile bireyleri ile birlikte temin etmektedir. Köylü, birçok zorluğa aile olarak göğüs gerer; sorunlara pek ses çıkarmaz. Köylü çocuğu da böyle bir ortamda yetişir ve ekonomik açıdan zor zamanlar geçirse dahi sakin bir hayat devam ettirebilme özelliği taşır. Köyde anne; çocuk doğurma, manevi duygular ve tüm tarla işlerinden sorumludur. Baba ise tüm zor işleri aile bireyleri için üstlenir. Köylü çocuk, içine doğduğu coğrafyayı iyi tanır ve küçük yaşlardan itibaren büyük işler başarmaktadır.³⁹

Köy Enstitüleri'nin kuruluşundaki özü köy ve köylülük oluşturmaktadır. Köyün dayanak noktası olması, enstitülerin kuruluşundan işleyişine kadar olan süreçlerde köylünün iş içinde eğitim ilkesi temelinde eğitilmesi amaçlanırken, köylünün bütün ağır işleri yüklenmesi normal kabul edilmiştir. İlerleyen süreçlerde politik kaygılar içerisinde Batılaşmanın hazır kalıplarıyla ortaya konulan uygulamaların köyün gerçeklerinden uzak kaldığı anlaşılmıştır. Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek* romanında köylünün durumunu tüm açıklığı ve hakikati ile ortaya koymaktadır. Hazır kalıplarla toplumu tasarlamaya çalışmak, günlük siyasi kaygılar ile toplumda kopukluklar oluşmasına neden olabileceği konusunda 1933 senesinde Remzi Oğuz Arık, köy ve köylülük meselesine bir yorum getirmiştir.

Arık (1933), *Dönüm*'de ele aldığı biçimiyle köy meselesi üzerine yaptığı yorumunda, Türkiye'nin tarım ve köy toplumu olması hakikatinden yola çıkıldığında köy ve köylülüğün, hâlihazırda bulunan değerleri bakımından önemli olduğunu vurgular. Türkiye'nin gelişmesi için bu değerlerin korunması gerekliliğinden bahseder. Anadolu'da toplumun bozulmamasının, hâlâ ayakta kalabilmesinin temel dayanağı köy olduğu içindir. Yıllarca dış sömürülere maruz kalan, maddi, manevi ve siyasi biricikliğini kazanmış bir vatan kurulabilmesinin nedeni, Anadolu'daki milletin çoğunluğunun köylü ve Anadolu'daki toprağın köyde olmasıdır.

Arık, köy ve köylülük olgusu üzerine yaptığı değerlendirmelerde toplumun temeli olarak köylüyü görmektedir. Bu bağlamda köy ve köylüyü tanımanın önemine dikkat çekmektedir.

Arık (1933), köyleri şehirlerin hareketliliği ve değişmesine karşın durağanlığı ve özünün değişmemesi ile bozulmamış, kökleri vatanın tarihine dayanan, hayatlarını toprağı işlemeye bağlamış bir topluluk olarak ifade eder. Köylü, millî kimliğin değişmeyen özüdür. Batılaşma

³⁹ İsmail Hakkı Tonguç, *Canlandırılacak Köy*. (Ed.). Önder, D., 4. Baskı, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. (2024): 53-65.

ile birlikte köyün kendi içerisindeki organik hâliyle mi bırakılmalı yoksa şehirleştirilmesi mi sorularına karşılık, köyün kendi doğal yapısıyla korunması gerektiği görüşünü savunmaktadır. Anadolu toprağında kalkınmak, halkın mucizesini oluşturabilmek, köye ve ziraata dayalı bir iç ekonomi oluşturmakla sağlanabilir. Bu durum ancak köyün olduğu gibi doğal hâliyle kalmasıyla mümkündür. Cumhuriyet ile birlikte köy sorunu ele alınmıştır. Ancak Arık, sorunların çözülmesi konusunda yeterli çalışmaların yapılmamasından yakınmaktadır. Bunun sebebi olarak köy ve köylüyü dışarıda bırakan politikaları göstermektedir. Köy ve köylüyü ele alan romancılar, köy ile bir bağlantısı olmayan, köylüyü tanımayan kişiler olduğunu; bu yazarların yorumlarını Türkiye hakikatlerinin dışında görür.⁴⁰

Kemal Tahir, romanlarında köyü ve köylüyü ele alırken tarihsel süreçten kopmadan ortaya koymaktadır. Kurtuluş Kayalı da köyün güç dengesine vurgu yapar.

Kayalı'ya göre Kemal Tahir'in eserlerinde köy ve yakın coğrafyası tarihî bir perspektif ile ele alınır. Köy düzeni anlatılırken ağa konusu ve ağanın nasıl bir aile yapısından geldiği aktarılır. Ağaların aileleri köklü olmamakla birlikte köy ile olan bağları güçlerinden geldiği belirtilmiştir. Kemal Tahir, ülkenin hakikatlerini bütünsel olarak açıklamıştır.⁴¹

Karakaş, 1960'lı yıllarda Türk romancılığında köy ve köylülük olgusunun ele alınış biçimini ortaya koyarken Batılaşma uygulamalarının idealize edilerek karşımıza çıktığını vurgulamıştır. Karakaş'a göre Cumhuriyet dönemindeki aydınlar için Batılaşma konusundaki yönelim, köylünün ekonomik açıdan zayıflamasına neden olan toprak düzeni bağlamında öne çıkan, köylüyü ulus bilinci bakımından mahrum bırakan, sermaye deneyimini negatif yönde etkileyen yarı feodal ilişkilerin kaldırılmasıdır. Cumhuriyet ile beraber köy, hem siyaset hem de sosyoloji literatüründe çokça söz edilen bir konu olmuştur. Sosyoloji bağlamında izlenen konuya hakikatler doğrultusunda bakmak isteyenler, meseleye en sade hakikat olarak gördükleri köyden başlamışlardır. 1960 ortasındaki Türk romanında konuyu köyden seçmişlerdir. Köye olan ilgi Cumhuriyet öncesinde de siyasette ele alınmış fakat ertelenmiştir. Cumhuriyet ile birlikte ötelenen fikirler değişikliklerle oluşturulmaya başlanmıştır. Geleneksel toplum özellikleri taşıyan köylünün değiştirilmesi ve tekrar yapılandırılması üzerinde bir bakış oluşturulmuştur. Bu konu köyün yeniden canlandırılması olarak ifade edilmiştir. Köylünün aydın kadrolar öncülüğünde eğitim alması, köye yeni bir şekil verilmesi zorunlu kılınmıştır. Batılaşma politikalarının toplumda yayılmasının amaçlandığı düzlemde köylünün eğitilmesi bağlamında hareket edilmesi öngörülmüştür.⁴²

Kayalı'ya göre sosyolojik incelemelerde ortaya konulan yorumların çıkış noktasının ilk olarak Kemal Tahir'in romanları olduğu anlaşılır. Ülkenin hakikatlerinden ayrıştırılmış köy anlatımı hiçbir şekilde ortaya çıkarılmamıştır. Bu konunun görünür kılınması anlamlıdır. Berna Moran ve arkadaşları Kemal Tahir'in köyü ele aldığı romanlarına vurgu yapmamışlardır. Moran, 1950'li yıllara kadar Türk romanında Doğu-Batı sorununun ele alındığını, 1950'den sonra da ekonomik-sınıfsal meselelerin öne geldiğini söylemiştir. Tahir'in

⁴⁰ Metin Çınar, *Anadoluculuk ve Tek Parti CHP'de Sağ Kanat*. 1. Baskı. İstanbul: İletişim Yayıncılık. (2013): 151-152.

⁴¹ Kurtuluş Kayalı, "Kemal Tahir'de Köy ve Köylülük". Eğribel, E. , Özcan, U. (hızl.). Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, *Sosyoloji Yıllığı Kitap 10*. 1. Baskı. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık. (2003): 43-45.

⁴² Mehmet Karakaş, "Bozkırdaki Çekirdek: Köy Enstitüleri Tartışmalarına Farklı Bir Bakış". Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, (Hızl.). Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, *Sosyoloji Yıllığı Kitap 10*. 1. Baskı. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık. (2003): 225.

romanının belli bir yerde durmadığı sonucuna varmıştır. Kemal Tahir, romanı işlediği köyü ve çevresini geçmişin gerçeklikleriyle açıklamaya çalışmıştır.⁴³

Köy, saf ve biricik kalan en doğal yapı olarak toplumdaki yerini almıştır. Köylü, birçok zorluğa göğüs gerebilen tecrübeler ve dayanıklılığa sahiptir. Köylünün bu yapısı kullanılarak ideolojik uzantılara çevrilmesi köyün özgün yapısına verilebilecek en büyük zarardır. Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek* romanında köylünün pohpohlanmasına ve hızlıca dönüştürülmesine karşı çıkar; köylünün sahip olduğu gündelik bilgilerini onun doğal durumu olarak kabul etmektedir. Tahir'e göre köylü görünür olmalı, bir planın var olmayan karakteri olmamalıdır.

Bozkırdaki Çekirdek

Romanın ilk olayları, Haziran 1943'te Ankara'da Tek Parti Genel Sekreteri'nin odasında Köy Enstitüleri ile ilgili konuşmasıyla başlar; ardından 1943 Temmuz ayında Keşişdüzü'nde enstitünün kurulmasıyla devam eder.⁴⁴ Kemal Tahir, Bozkırdaki Çekirdek romanıyla dönemin siyasi yaklaşımını ve eğitim politikasını, enstitülerin kurulduğu bölge olan bozkır üzerinden, toplumun hakikatlerini tarihsel ve gerçekçi bir bakışla kurgular. Bu kurgu içerisinde köylünün kendi gerçekliği, tarihsel süreçteki gelişimi ile kabul eder. Tahir, ideolojik yaklaşımların ve Batılaşmanın ilerlemeci ütopyasının, halkın üzerinde bir tahakküm araçsalına dönüşmesinden yakındır. Romanda çoğunlukla, köylü ile ideolojinin temsilcisi olan aydın arasındaki çatışmalar vurgulanır. Köylü romanda yüceltilmez; aksine, Batılaşma karşısındaki bu çatışmada sessiz bir direnç sergileyen bir unsur olarak resmedilir.

Bozkırdaki Çekirdek romanı, Türk toplumunun meselelerinin kapsamlı şekilde tartışıldığı ve ortaya konulduğu bir romandır. Kemal Tahir, Bozkırdaki Çekirdek romanında toplumsal meseleleri geniş bir tarihsel çerçevede ele almıştır. Romanda, Türkiye hakikatini, yerel aktörler tarafından öğretmen aydınlara kıyasla daha doğru analiz edilip özümsemiği görülmektedir. Tahir'in, toprak düzenini Osmanlı'ya kadar dayandırma yaklaşımının izleri, *Sağırdere* romanından sonraki romanlarında da görülür. Bozkırdaki Çekirdek romanı, *Devlet Ana* ile aynı yıllarda yayımlanmıştır. Dönemin köyle ilgili yazılarında da Türkiye'nin toplumsal sorunlarının tarihsel dönemlere dayandırılarak bu konuda geniş bir tahlilin yapıldığı görülür.⁴⁵

Naci Çelik'e göre *Yorgun Savaşçı ve Devlet Ana* romanlarının etkileri devam ederken *Bozkırdaki Çekirdek* yayımlanır ve dikkatleri üzerine çekmiştir. Vedat Günyol ise *Bozkırdaki Çekirdek* için, Köy Enstitüleri'ni maskara etmek adına yazılan bir roman olduğunu ileri sürmüştür; Kemal Tahir'in Köy Enstitüleri'ne ayak basmadığını, doğrudan gözlemlemediğini ifade etmiştir. Kemal Tahir'in, romanın yapım işleriyle alakalı teknik verileri Süleyman Edip Balkır'ın 1939'da kaleme aldığı *Yeni Hızla Köye Doğru* kitabından uyarladığı; öğrenci karakterlerini ve öğretmen-öğrenci münasebetlerini ise Bay Alangu'nun planlı tanıklığından elde ederek kurguladığını söylemektedir. Bu nedenle romanın, yazarın Köy Enstitüleri'yle ilgili olan güvensizliğini yansıtmak için yazdığını savunmuştur. Bunun üzerine, Bozkırdaki Çekirdek romanını Tahir Alangu'nun yazdığını söylediği ortaya çıkmış ve yayılmıştır. Fakat Kemal Tahir'in vefatından sonra Alangu açıklamalar yapar, "*Bozkırdaki Çekirdek romanını yazarken, kendisine perpektif vermeye çalıştım. Yaşanan, günlük hayatın anlatılmasını istiyordum. Anlattıklarımın hiç birisini kullanmadım*" gerçeği öğrenilmektedir. Bozkırdaki Çekirdek, Kemal Tahir'in ırmak-roman serisindeki en son romanıdır. *Sağırdere, Körduman ve Kelleci Memet*

⁴³ Kurtuluş Kayalı, "Kemal Tahir'de Köy ve Köylülük". Eğribel, E. , Özcan, U. (hzl.). Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, Sosyoloji Yıllığı Kitap 10. 1. Baskı. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık. (2003): 43-44.

⁴⁴ Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*. Arslanbenzer, H. (Ed.). (orijinal baskı 1967). 1. Baskı. İstanbul: Ketebe Yayınları, (2022).

⁴⁵ Kurtuluş Kayalı, *Kemal Tahir'in Entelektüel Portresi*. 1. Baskı. İstanbul. Ketebe Yayınları. (2023): 141.

romanlarının karakterleri *Bozkırdaki Çekirdek* romanındaki karakterlerin devamı niteliğinde olup, bu yönüyle yazarın kurduğu bütünlüklü anlatı evrenini sürdürmektedir.⁴⁶

Enstitünün müdürü Halim Akin, Gazi Terbiye'de öğretmen yardımcısı Emine Güleç, Cemal Avşar, Nuri Çevik'in bulunduğu öğretmen kadrosu ve köylerden toplanan öğrenciler ile Keşişdüzü'ne gelirler. Ancak öğrenciler, gördükleri karşısında çok şaşırırlar. Birçok umutla sıcak binalarda eğitim göreceklarını düşünen öğrenciler, boş bozkırla karşılaştıklarında hayal kırıklığı yaşarlar; öğrenciler ortada bir bina bulamamışlardır.

Öğretmenler ve öğrenciler, çadırlar kurup enstitünün geçici kamp alanını oluştururlar. Öğrenciler gölde yıkanarak tüm imkânlardan mahrum kalmışlardır. Öğrenciler ilk günden itibaren enstitünün kurulması adına ağır işlerde çalıştırılmışlardır. Enstitünün kurucusu olan öğretmenler, çeşitli ihtiyaçları için alışveriş yapmak istediklerinde, bölgedeki esnaflar mallarını onlardan gizlemişlerdir. Çünkü enstitülüler, devletin vergi memurları zannedilmiştir. Zeynel Ağa, köyün ağası olup ahali, ağadan gizli bir şey yapmaz. Zeynel Ağa enstitüye karşıdır; fakat bunu belli etmemek adına ilk başlarda enstitüye yardımcı oluyormuş gibi görünür, asıl niyetini gizler. Hatta yeğeni Duralı'yi de enstitüye yazardır.

Murat öğretmen, Şirin Köy'de öğretmenlik yapmaktadır. Zeynel Ağa, Cinci Nezir ve Kara Derviş gibi köyün yerel aktörleri, Murat öğretmene çeşitli iftiralar atarlar. Zeynel Ağa, köyde dul olan Yanık Sultan'ı Murat öğretmenin başına salar. Murat öğretmen, Şirin Köy'de öğretmenlik yaparken, eşinin hastalanmış olması nedeniyle köye yalnız gelir.

Kara Derviş, enstitülüler sürekli dürbün ile gözetler; enstitülülerden olan Emine öğretmeni kendisine bağlamak için muskalar yapar. Deli Derviş, camide vaazlar vererek halkı enstitülülere karşı kıskırtır. Enstitüyü gâvur icadı olarak görür. Birçok zorluk yaşasada enstitülüler, köylülerle münakaşaya girmezler. Onlardan yardım da istemezler; köylü ile çatışmaktan bir adım geride dururlar.

Bir sel felaketi sonrasında enstitünün kurulduğu bölgedeki çadırlar yerle bir olur. Çocuklar hastalanır ve ıslanır. Enstitülüler köye sığınmak yerine yıkık bir mahzene sığınır. Deli Derviş ve Zeynel, köyde esrar yetiştirip kaçakçılığını yapmaktadırlar. Bu selden onlarda etkilenir ve uğradıkları zararın enstitünün uğursuzluğu olduğunu düşünürler. Enstitüdeki çocuklardan Bekir Ozan, selden sonra zatürreye yakalanır ve hastaneye geç gönderilmiş olması nedeniyle vefat eder. Deli Derviş ve Zeynel Ağa, enstitüleri kötüleyen birçok dilekçe yazıp Ankara'ya gönderir.

Müfettiş Şefik Ertem, Keşişdüzü'ne denetleme amacıyla gelir. Enstitüde olan biten her şeyden Ankara'nın haberi vardır. Enstitülüler, gönderilen dilekçelerin Cemal Avşar tarafından gönderildiğini düşünürler. Emine öğretmen ve kızlar gölde duş aldıktan sonra enstitüye dönerken, Deli Derviş Emine öğretmeni kaçıtır. Nuri öğretmen, öğrenciler ve Murat öğretmen ile Emine'yi kurtarmaya giderler. Deli Derviş, Murat öğretmen ve öğrencilere ateş eder. Bu sırada Murat öğretmen, ateş sonucu yaralanır ve ölür. Bunu duyan Yanık Sultan da Deli Derviş'in kafasına balta ile vurarak onu öldürür.

Amma yaptın ha! Benim bildiğim Milli Şef, 'solda sıfırım,' diyenlerden başvekil çıkarmaz! Valla ben bu inançta değilim! Bu günün gözde işi: Eğitim! Gözde vezir: Eğitim Bakanı... Adamlarını yerleştirdi kilit noktalara... Bakanlığı gerektiği zaman kendi yararına kullanmak niyetinde! Diyolarlar, Köy

⁴⁶ Naci Çelik, "Kemal Tahir İçin Biyografi Çalışması". Türkiye Defteri Aylık Edebiyat-Siyaset Dergisi. Nisan, Sayı 6. (1974): 41-42.

Enstitülerinde yetiştirdiği öğretmenlerle önce halk odalarını, sonra halk evlerini tutacak, aşağıdan yukarı partiyi ele geçirmeye çalışacak, diyorlar.⁴⁷

Romanda, yönetenlerin dili ve köylünün dili arasında oluşan kopuk yapıya vurgu yapılır. Yönetimin ifadeleri somut değildir; genelleycidir. Halkın dünyası somuttur, tecrübeleri vardır ve yereldir. Yönetim ile köylü arasındaki dilin uyumsuzluğu, Batılaşmanın açmazıdır. Kemal Tahir, bu durumu iletişim sorunu olarak görmez; yönetimin halk ile arasındaki mesafe olarak ortaya koyar. Bürokrasinin konuşmalarını halk dinliyormuş gibi yapar. Köylü itaat etmez; mesafeyle geri çekilir.

Yiğit'in ifadesine göre Kemal Tahir, Köy Enstitüleri'ni tam anlamıyla olumsuz taraflarıyla ele almasa da enstitülerin açılması ve son verilmesinin, İsmet İnönü'nün II. Dünya Savaşı sırasında başta Almanya, daha sonraki dönemlerde Sovyet Rusya'ya yönelmesi ve Tek Parti Hükümeti Dönemi'nde köylerde rejim yanlısı bireyler yetiştirmek amacıyla kurulduğunu belirtmektedir.⁴⁸ Köy Enstitüleri ile eğitimde hızlı bir yol alınması planlanmıştır. Eğitim faaliyetleri ile köylünün yapısı arka plana itilmiş; enstitüler, özünde bir plan ile tasarlanmamıştır. Bu plan dâhilinde toplumun yararı, günlük hesaplar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ancak köylü, bu hesapları kendi süzgeçten geçirerek değerlendirir. Kemal Tahir, Köy Enstitüleri'ni olumsuz bir şekilde ele almaz; aksine, ideolojinin enstitüleri tasarlarken toplumsal yapıyı ve köyün sosyolojik durumunu göz ardı ederek planlanan uygulamalarını gözler önüne sermektedir.

Bilirsiniz, Enstitülerimizin ilk dördü, Köy Öğretmen Okulu'ydu. Hazır binalarda açılmıştı. Hele İzmir, Kızılçullu Amerikan Koleji'ndekilerinin kaloriferi bile vardı. Kasaba, hatta şehir çocukları da alınıyordu. Verilen eğitim, klasik Öğretmen Okulları'ndan farksızdı. Bu yüzden, öğretmenlerin, köylerde barınmaları, gene mesele oluyordu. Ülkü noksanlığı, demek istemiyorum. Çevreye hemen uyamıyorlardı. Bunu önleyebilmek için enstitülerde bir başka yol tuttuk. Kasaba yaşayışını bile tanımamışlardan, seçiyoruz öğrencileri. Yapıları kendileri yapıyorlar. Enstitü sayısı arttıkça, işe alışmış öğrenci sayısı da arttı. Yeni kurulanların yapılarında ustalaşmış, kalabalık öğrenci ekipleri çalıştırıyorduk. Bu kez usta ekipler kullanamayacağız! Bakalım, dediler, Sayın Genel Sekreter'imiz, köy çocuğunun, katkısız cevheri nedir? Özellikle dayanma gücüdür... Doğayla yaptığı, boğuşmaya kendisinden neler katabiliyor.⁴⁹

Kemal Tahir, hakikatleri ortaya çıkarmak için bilimsel temelleri merkezine alan bir anlayış ile meseleleri değerlendirmektedir. Bu konuda yalnızca romancının değil, politikacılarında bu anlayış ile hareket etmesi gerektiğini belirtmektedir. Herhangi bir konuda, bilimsel noktalara değinmeden, hakikatleri ortaya koymadan kolaya kaçarak oluşturulan çözümlerin yarardan çok zarara neden olacağı aşikârdır. Tahir'in toplumsal meseleleri tarihsel bir süreç içerisinde romanlarında konu edinmesi, bilimsel yöntem olarak Bourdieu'nun yaklaşımındaki benzerlik dikkat çekmektedir. Bourdieu'nun, sosyolojik kuramını meydana getiren alan, habitus ve sermaye gibi kavramlarla Bozkırdaki Çekirdek romanını ele almak, Kemal Tahir'i anlamak bakımından önemli olacaktır. Tahir, Romanda Dumanlı Boğaz'da kurulacak enstitüsünün daha ilk başlarda sorunlarla karşılaşılmasının sebeplerini politik, ekonomik ve sosyolojik temelde belirginleştirir. Bourdieu'nun alan kavramının karşılığı, romanda mekân olarak kurgulanan Keşişdüzüdür. Burada, yerel aktörler ile güç odaklı bir çekişme açığa çıkmaktadır.

⁴⁷ Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*. Arslanbenzer, H. (Ed.). (orijinal baskı 1967). 1. Baskı. İstanbul: Ketebe Yayınları, (2022): 19.

⁴⁸ İrfan Yiğit, *Türkiyeli Bir Aydın Kemal Tahir*. 1. Baskı Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları. (2013): 66.

⁴⁹ Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*. Arslanbenzer, H. (Ed.). (orijinal baskı 1967). 1. Baskı. İstanbul: Ketebe Yayınları, (2022): 30.

Öğretmenlerin yaşadığı bu olumsuzlukların nedeni ise köyün değişime karşı direnç göstermesidir.⁵⁰

Bourdieu, öğretimin toplumsal dünyadaki eşitsizlikleri ve hiyerarşiyi yeniden üreten, kurum niteliklerine göre bölümlendirmeci olduğunu belirtir. Ona göre okul, farklı hayatlardan gelen bireyleri egemen simgesel sermayeler ile donatmaya yönelen bir kurumdur. Ayrıca okullar, simgesel iktidarın fazlaca kurumsal niteliklere ulaştığı kapsamın tepesinde yer aldığını bildirmiştir.⁵¹

Bourdieu'nun yaklaşımıyla Köy Enstitüleri'nin kuruluş amaçları değerlendirildiğinde, enstitülerin izlenen siyasetin bir tasarısı olarak kuruldukları görülmektedir. Burada, simgesel anlamda karşımıza çıkan okulların, eğitim amacından saptığında ideolojinin aracı haline dönüştükleri belirginleşmektedir.

Köyde, Devletimizin, Partimizin, Hükümetimizin gören gözü, duyan kulağı, söyleyen dili olmak... Yetmez! Gerekirse, rejimin çekilmiş kılıcı kesilmek... Rejimin düşmanlarını tepelemek... İşte sonuçlara varabilmek için onları özel eğitimden geçirmek gerekiyor...⁵²

Köylü, bir plan dâhilinde ideolojik olarak ortaya konulan sisteme dâhil edilmeye çalışılmıştır. Bu sistemin özümsemesiyle ideolojinin savunucuları ve temsilcileri oluşturulmaya çalışılmıştır. Köylünün, bozulmamış yapısı korunmaya çalışılmış; mevcut ideolojilerle kullanılan dil aracılığıyla köylünün tüm zorluklara katlanması ve çatışmadan kaçarak kabullenmesi sağlanmıştır. İdeolojinin temsilcileri, söylemlerini eğitim yoluyla uygulamaya koymuştur. İdeoloji dil ile köylünün alanına girer; yenilik, ilerleme ve iyi bir hayat söylemlerinde bulunarak kendisine zemin oluşturmaya çalışmıştır.

Bourdieu'ya göre iktidar olarak "alan", diğer alanlardan farklı olarak sermayedeki güç ilişkilerinin alanı olarak ortaya çıkar. Farklı grupların ve sermaye sahiplerinin, üstün gelme çabası olarak mücadele içine çekilir. Bourdieu, sembolik otoritenin bir ideolojiyi meydana getirme gücü olduğunu belirtir ve iktidarın ise geçerli gördüğü yorumunu, kullandığı dil aracılığıyla dayatmaya çalışır. Bu yorumların toplumsal düzlemde kabul görmesi ve çoğunluğa dayatılması sonrasında bir güç kazanmasının gerçekleşebileceğini bildirmektedir.⁵³

Bourdieu, dil ile kazanılan gücün dayatılmasına vurgu yapar. Romanda bu durum, aydın öğretmen aracılığıyla köyde ve enstitülerde sistematik olarak işlev kazanarak bu durum görünür hale getirilmektedir.

Kemal Tahir'in, Bozkırdaki Çekirdek romanında çizdiği aydın tipi, çağdaş Türk düşüncesinin en sancılı konularından birinin temsilidir. Aydın, kimin sesidir ve kim için düşünülmektedir? sorununun cevabı, Bozkırdaki Çekirdek'te öğretmen karakter yapısı üzerinden somutlaşır. Bu karakter, aydının canlı ve vücut bulmuş hâlini temsil etmesidir. Aydın, ne tam manasıyla ideolojinin emrinde bir memur ne de toplumun doğal öncüsüdür; İki arasında sıkışık kalmış bir figürdür. Bu sıkışmışlık, aydının dramından ziyade, daha geniş bir toplumsal durumun yansımasıdır. Bu durum, Türkiye'nin Batılılaşma macerasında yapıda oluşan bir açmazı ifade etmektedir.

Olmadı! On binlerce köylüyü komünistlikle damgaladın mı, astarı yüzünden pahalı çıkar! Hapı yutarsın! Ortada gerçekten komünistlik olmayınca neden hapı yutuyorum? Çalarım karayı mimlediğim birkaç densize... Aslında karayı kendim hiç yoktan karacak değilim. Okuma yazma olan yerde bunun

⁵⁰ Atalay Gündüz, Kemal Tahir'in Modernleşme Alegorisi: Bozkırdaki Çekirdek: MUTAD 2 (2023): 513-514.

⁵¹ Güney Çeğin, vd. *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi*. İstanbul: İletişim Yayınları. (2014): 616.

⁵² Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*. Arslanbenzer, H. (Ed.). (orijinal baskı 1967). 1. Baskı. İstanbul: Ketebe Yayınları, (2022): 34-35.

⁵³ Güney Çeğin, vd. *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi*. İstanbul: İletişim Yayınları. (2014): 612-613.

karası kendiliğinden kalır. Ne demiş herif? 'Bir satır yazısını getirin! Asıvereğim yazarını' demiş! Yok azizim! Yanılıyorsunuz! Açıkta açığa komünist suçlaması yaptırmaz Milli Şef! Bunun zararını bilir. Hele Rusları kışkırtmaya hiç yanaşmaz boş yere...⁵⁴

Bu alıntıda ideolojinin iç dünyası betimlenmektedir. Aydın öğretmenler, ideolojinin temsilcileri olacaklardır. Köye bilgiyi aktaracak olan öğretmenlerdir. Köy, ideolojinin fikirleriyle şekillenecektir. Şehirden uzak, kendisine yeterli bir yapı meydana getirilecektir. İdeolojiye ve mevcut fikirlere uymayan karşıt görüştekiler, karalamalar ile dizginlenmeye çalışılacaktır. Köy Enstitüleri'nde, öğretmenler aracılığı ile ideolojiye inanan ve bundan hiç şüphe duymayan zihniyetler oluşturulması amaçlanmıştır.

Kemal Tahir, yukarıdan dayatılan Batılaştırma zihniyetini eleştirir; onun eleştirisi bireysel bir öğretmen tipini aşmaktadır. Eleştirideki maksat, Batılaştırma'yı yukarıdan dayatmayla yapan zihniyetedir. Aydın figürü, dayatmacı zihniyetin istekli ya da isteksiz temsilcisidir. Roman bu nedenle aydını yüceltmez, onu mahkûmda etmez, aydını tarihsel bir konuma yerleştirir. Aydın'ın dramı iyi niyetliliği yanında davranışlarının sonuçlarını kontrol edememesidir. Althusser'in, hâkim ideolojik aygıt olarak eğitimi ve okulları görmesi, çocukların mevcut ideolojilerle donatılması konu bakımından görünürdür.

Erdem'in aktarımıyla, Althusser'e göre gelişmiş kapitalist oluşumlarda, devletin eski egemen olan ideolojik aygıtlarına karşın, aşırı siyasal ve ideolojik sınıf çekişmesinin bitiminde hâkim olan öğretimsel aygıtlar olmuştur. Althusser'in, hâkim olan devletin ideolojik aygıtı olarak okulları görmesinin nedeni ise, çocukların zihinlerinin en açık olduğu dönemlerden başlayarak okullarda hâkim ideolojileri almalarıdır. Daha sonra, bu ideolojiler doğrultusunda işçi, beyaz yaka, baskı mensupları, sömürücüler ve ideoloji taraftarları temin edilmiş olur.⁵⁵

Kemal Tahir'in Köy Enstitüleri hakkındaki yorumunda, yönetenler bozkırdaki çekirdeği sulamak için gelir. Sonunda çekirdek, bozkırın ortasında yeşerip filizlenir; çocukların azmiyle okullar inşa edilir. Ancak İsmet İnönü, politika değişikliğiyle Köy Enstitüleri'ni muhalefet karşısındaki baskılar nedeniyle pasifleştirir. Bu durumdan dolayı köylü, kendisini kandırılmış hisseder. Dönemin siyaseti doğrultusunda ilköğretim eğitim kursları açılır ve okuma yazma bilen çavuşlar, köylere öğretmen olarak gönderilmek üzere eğitilir. Bu süreçte önce milliyetçi bir ideoloji doğrultusunda eğitim verilerek Turancılık empoze edilir. Daha sonra iç siyasette komünist ideolojiler öne çıkınca, bu kez önceki fikirlerden vazgeçilerek Marksist görüşte olanlar öne çıkarılır ve Turancılar hapishanelere gönderilir. Hapishanelerde tutuklu kalanlar, aslında daha önce desteklenen kişilerdir. Bu değişken politikalar nedeniyle Kemal Tahir, dönemin siyasetini eleştirmektedir. Köy Enstitüleri'nde uygulanan program terk edilerek sosyalist düşünceye doğru bir yönelim ortaya çıkar. Sosyalist zihniyete sahip öğrenciler de bu fikirleri nedeniyle tutuklanırlar. Halkın güveninin sarsılması sonucunda, bu güvenin yeniden tesis edilmesinin oldukça zor olduğu ifade edilir. Kemal Tahir, Köy Enstitüleri meselesini dönemin siyaseti açısından bir kandırmaca olarak değerlendirir ve bu yönüyle enstitülerin amacını eleştirir. Bununla birlikte Tahir, Köy Enstitüleri'ne bütünüyle karşı olmadığını; enstitülerin kuruluş biçimine karşı olduğunu belirtir. İdeolojinin halkı yanıltmasına karşı çıkar. Kemal Tahir, Köy Enstitüleri'nin yeniden açılmasını isteyen sosyalistlere karşı, mevcut okulları işaret ederek siyasi zihniyet değişmediği sürece enstitülerin açılmasının ya da açılmamasının bir anlam taşımayacağını vurgular. Ona göre zihniyet değişmedikçe ideolojinin

⁵⁴ Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*. Arslanbenzer, H. (Ed.). (orijinal baskı 1967). 1. Baskı. İstanbul: Ketebe Yayınları, (2022): 39-40.

⁵⁵ H. Haluk Erdem, "Althusser'in Felsefesinin Temel Kavramları". Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi. Sayı. 3. (2004): 45.

ne olduğunun bir önemi yoktur.⁵⁶ Bozdağ'ın Kemal Tahir ile yaptığı sohbetler, ideoloji ve dönemin siyasetinin değişkenliği konusuna açıklık getirmesi bakımından önemlidir.

Bozkırdaki Çekirdek romanı aydını, ahlaki bir tasvirden çok tarihsel bir özne olarak işler. Aydının trajedisi bireysel bir zayıflıktan ziyade, Batılışmanın yapı çelişkisinin bireyde somutlaşmış hâlidir. Tahir, aydın tipi aracılığıyla okuyucuya şu soruyu yöneltmektedir; "Bir şeyi bilmek, her koşulda doğru yapmak anlamı taşır mı?" yoksa bilgi ideoloji ile birleşince yeni bir hüküm biçimine mi dönüşmektedir.

Karayağız Milletekili, çoktandır midelerini bulandıran esdüdü belasının atlatılacağına inanmıştı. Pencereden bakarak sigarasını keyifli keyifli vurdu tabakasına... Başkente ahmak islatan yağıyordu; hep öyle inatçı, bulanık, pis! Bir boş kâğıt aldı Genel Sekreter; kurnaz, babacan gülümseyerek çizdi uçsuz bucaksız bozkırı, çıplak ağacı dikti ortasına...⁵⁷

Bozkırdaki çekirdek romanında ilk sayfalardan başlayarak, okuyucuyu sadece bir hikâyenin değil, bir düşüncenin içine çekilir. Romanın ilk sayfalarında başlayan bozkır betimlemesi sadece coğrafi bir mekânı tasvir etmez; aynı zamanda Türkiye'nin Batılışma macerasının ruh halinin simgesidir.

Tasvir edilen bozkır, kuraklığıyla, sertliğiyle ve dayanıklı doğasıyla Batılışma ve modernleşmenin karşısında duran bir tümsek gibidir. Kemal Tahir, *mekân olarak bozkırı* seçmesi beklenmedik bir durum değildir. Bozkır, ideolojinin dönüştürmek istediği, ancak tam manasıyla anlayamadığı, sembol olarak toplumun zeminini oluşturduğu mekândır. Batılışma, toplumumuzda kendiliğinden gelişmemiştir; dışarıdan alınmış, yukarıdan dayatılarak oluşturulmaya çalışılan bir tasarıdır.

Sürünün son hayvanı Susadan inince, Nuri kontak anahtarını çevirdi. Emine Güleç hayvanlardan birini göstererek gerçek bir kederle konuştu: peki, ya bu ineği nasıl küçültmüşsünüz böyle keçi kadar... Dünyanın en ünlü bilginleri, en modern laboratuvarında yıllarca uğraşsalar elde edemezler bu başarıyı... Ne dersiniz buna?⁵⁸

Köylünün içinde bulunduğu ekonomik sorunlardan kaynaklanan geçim sıkıntısı ve içinde bulunduğu zor şartlardan habersiz, kopuk bir şekilde bir ilerleme politikası izlenmektedir. Köylünün yaşamsal ihtiyaçlarını kendi çabasıyla karşıladığı görülmektedir. Bu durumdan bir haber kalan aydınlar, gördükleri karşısında yabancılaşmışlardır.

Bozkırdaki Çekirdek romanı okunurken, *Batılışmanın ilerlemeci efsanesi* sorgulanarak metin incelenmelidir. Kemal Tahir, Batılışmanın vaat ettiği aydınlanma ile özgürlüğün gelmediğini; çoğu zaman kopuş, yabancılaşma ve mana kaybı ürettiğini gözler önüne sermektedir. Bozkırdaki çekirdek, bu bağlamda sadece geçmiş zamanın bir eleştirisi değildir; bugün için de geçerlilik taşıyan bir uyarı niteliğindedir. Batılışma, toplumun dünyası, tarihi ve kültürel özü dikkate alınmadan uygulanmaya çalışılırsa ilerleme yerine yoksullaşma yaratacaktır. Bu sebeple, Bozkırdaki Çekirdek romanı, Türkiye'nin Batılışma macerasına ait hâlâ diri ve sarsıcı bir düşünsel kalıt sunmaktadır.

Ben çoktandır bu 'kestirme sözünden soğudum Halimcim, iyice bezdim. Çünkü bizde kestirmeden gidiş, her zaman' istim arkadan gelsin,' alıklığına dayatılmıştır. Öyledir diye yavaş gitmeyi mi savunacağız tıngır mungır? Yok! Kendimizi aldatmayacağız. Hızlanmakla kaytarmayı birbirine karıştırmayacağız!⁵⁹

⁵⁶ İsmet Bozdağ, *Kemal Tahir'in Sohbetleri*. 2. Baskı. İstanbul: Emre Yayınları. (2006): 130-132.

⁵⁷ Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*. Arslanbenzer, H. (Ed.). (orijinal baskı 1967). 1. Baskı. İstanbul: Ketebe Yayınları, (2022): 41.

⁵⁸ Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*. Arslanbenzer, H. (Ed.). (orijinal baskı 1967). 1. Baskı. İstanbul: Ketebe Yayınları, (2022): 153-154.

⁵⁹ Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*. Arslanbenzer, H. (Ed.). (orijinal baskı 1967). 1. Baskı. İstanbul: Ketebe Yayınları, (2022): 167.

Yılmaz'a göre Bozkırdaki Çekirdek romanında, Dumanlı Boğaz Köy Enstitüsü'nün kurulacağı yer olan Keşişdüzü bölgesi, enstitünün kurulacağı toprak olarak seçilir. Şefik Ertem, enstitünün kurulacağı yerin bataklık ve sıtmalık bir alan olduğunu söyler ve enstitü ile ilgili olumsuz bir kanaat bildirir. Eğitim meselesi ile enstitücülüğü birbirinden ayırır. Şefik'e göre enstitü geçici, eğitim ise köklü ve önemli bir durumdur. Bu bakımdan Tahir, hızlıca enstitü kurulması ile köylüyü okuryazar yapmayı amaçlamayı kaytarmacılık ve kolaya kaçmak olarak görür⁶⁰

Köy enstitüleri ile hızlı ve aceleyle bir Batılaşmaya gidilmiştir. Köylerin birbirinden farklı olan gelişim aşamaları, gelişim çizgileri dikkate alınmayarak tekdüze bir kalıba uydurulmaya çalışılmıştır. Köyün, kendisine has özellikleri yok sayılarak plan ve program ile yapılan uygulamalar, daha sonra hayal kırıklıkları uyumsuzluk sorunları yaratacaktır.

Psikanaliz, Freud'un tasarısıyla, eğer yaşam biliminden toplumsala geçişteki problemleri aydınlatıyorsa, toplumların yapılarının tarihi farklılıkları ve gelişim çizgileri göz önünde bulundurulmalıydı. Batı'daki toplumsal bir olaya açıklık getirebilen Freud'un analizleri, Batı dışı bir topluma uygulandığında aynı sonucu vermemekteydi. Çünkü bu iki topluluğun aile yapıları ve akrabalık ilişkileri tümüyle farklıdır. Her toplumun, onu açıklayan yapısına uyan kuramlara ihtiyacı vardır.⁶¹ Burada da görüldüğü gibi toplumlar tek bir tasarı ve plan ile açıklanamaz. Bozkırdaki Çekirdek romanında eleştirilen temel meselelerden birisi de köyün yapısına uymayan, dayatmacı tek bir yapıya gidilmesidir. Oysa tüm köyler farklı yapılar barındırmaktadır.

Birinci planda rejim meselesi var, hem de bugünkü Tek Parti rejimi... Yarı aydınlar, her kimlerse, aralıksız suikast yapıyorlar rejime... Bunun için bu suikastçı aydınları tepelemek gücünde taze elemanlar yetiştirmek lazım... Senin dediğin gibi köy için 'yeterince' değil, gerçek aydın; daha beteri; rejimşor!" Biraz bekledi. "Bunlar köy kaynağından alınacak bol bol... Çünkü hayata daha kuvvetli bağlarla bağlı, çağımız uygarlığının işlerini başarmaya daha yatkın taze eleman ancak orada bulunur."⁶²

İdeolojiye uygun ve rejim yanlısı bireyler yetiştirmek amacıyla köy, temel kaynak alanı olarak belirlenmiş; köylü çocukların rejime uygun söylemlerle donatılması hedeflenmiştir. Bu süreçte çocukların kuvvetli bağlar ile ideolojiye bağlanması amaçlanmıştır.

Lacan dili, bilinçli ya da bilinçsiz bir yapı olarak tanımlar ve dilin hem sözlü hem de bilinçaltını temsil ettiğini belirtir. Bilinçaltı, dil aracılığıyla çözümlenebilir. Çocuk, annesi ile ikili ilişki evresinden, Oedipus döneminde babanın da ortama katılmasıyla üçlü bünyeye geçişte, aynı süreçte imgeselden sembolige geçiş yapmaktadır. Bu süreçte, her ikisinde de sembolik düzen kanunları işlevseldir. Çocuğun anne ile bütünleşmiş olduğu imgesel aşamada dahi, sembolik düzenin diyalektiği, yani insani kurallar ve toplumsal rejim, etkisini göstermektedir. Sistemin kuralları, çocuğu doğduğu andan başlayarak denetleme altına alır ve ona sistemdeki konumunu, görevini dayatır.⁶³ Lacan'ın dil anlayışı, bu noktada önem kazanmaktadır. Köylü çocuk, köyünden ve ait olduğu toplumdaki koparılar bir sistemin içerisine dâhil edilir. Bu süreçte çocuk bütünü bir parçası haline gelir ve dayatılan düşüncelerin alıcısı konumundadır. Böylece ideoloji, kendisini bu yapı üzerinden yeniden üretmektedir.

⁶⁰ Alkan Yılmaz, Bozkır Romanlarında Köy Enstitüsü: Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl: 18, Sayı: 29, 2015/2. (2015): 313-314.

⁶¹ Taner Timur, *Marksizm, İnsan ve Toplum, Balibar, Seve, Althusser, Bourdieu*. 1. Baskı. İstanbul: Yordam Kitap Yayınları. (2011): 146.

⁶² Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*. Arslanbenzer, H. (Ed.). (orijinal baskı 1967). 1. Baskı. İstanbul: Ketebe Yayınları, (2022): 170.

⁶³ Taner Timur, *Marksizm, İnsan ve Toplum, Balibar, Seve, Althusser, Bourdieu*. 1. Baskı. İstanbul: Yordam Kitap Yayınları. (2011): 157-158.

Gramsci'ye göre organik olarak ifade edilen ideoloji, yasal olandır. Üzerinde etkili oldukları grupları düzenler ve ortak bir fikir birliği oluşturdukları için nüfuzludurlar. Gramsci, hegemonya kavramını etkilemek istediği güç grubuna bağlar ve hegemonyayı organik olarak açıklar. Bundan kast ettiği, güç ilişkisine sahip mevcut siyasi kanallar üzerinden ideolojinin organik aydınlarını oluşturan öncüler tarafından eğitim, din, medya, hukuk, kültür ve benzeri üstyapı kurumlarıyla yeniden üretilir. Bu süreçte ezilen sınıf baskı ile değil, rıza yolu temelinde ikna edilir. Hegemonya, bitmeyen kendisine bağlı grupların ruhlarında ve bilinçlerinde devam eden sürekli bir uğraştır. Hegemonya elçileri tarafından bilinçli oluşturularak tekrar üretime geçirilirler.⁶⁴ Gramsci'nin ideolojik öncüler olarak belirttiği aydın öğretmenler üzerinden, Köy Enstitüleri aracılığıyla ideolojinin rejim yanlısı bireyler yetiştirmesi romanda betimlenmektedir. Bu durum baskı ile yapılmamıştır. Köylü çocukların vaatlerle inandırılarak, kendi rızaları ile ikna edilmiş oldukları görülmektedir.

Şefik Ertem biran düşündü, ilk defa gerçekten şaşırarak gözlerini kırıştırdı: Bozkırdaki... Çekirdeğin... Ham cevheri... Ne demek bu? Şairlik de mi var yoksa Emine Hanım? Müdür Halim Akın, yeni deneme dolayısıyla kendi buluşu sandığı bir sözün alay konusu yapılmasına gerçekten sinirlendi... Emine Öğretmen'in konuşmasını önleyerek arkadaşlarına eskiden beri biraz ürküntü veren ağır sesiyle sordu: Şairlik neresinde bunun? Şefik Ertem, Halim Akın'ın, Gözlerine baktı: Yoksa bu söz senin mi 119 Halim? Evet, yüzde yüz senin... Nesi var diyorum? Nesi yok ki? Sözlüğe bir göz ataydın, saçmaladığımı hemen anlardın! Hangi sözlüğe? Türkçe tabii... Bozkır'a da bakmamışsın, 'Çekirdek' e de... Nesine bakacakmışım bunların? Bakacaktın Enstitücü Halim... Bakaydın, belki çıkarabilirdin kendi başına... Çekirdeği olsa, bozkır kalır mıydı bozkır?⁶⁵

Tahir, romandaki aydın tipini, Batılı ideolojinin sembolü olan öğretmen örneği üzerinden incelemektedir. Öğretmenin, kırsal üstünde idealini ortaya çıkarmakta zorlanmasını, bozkır hakkında pek bilgilerinin olmamasına bağlar; kurak bozkırdan bir çekirdeğin yeşermesini beklemelelerinin anlamsız olduğunu düşünür. Taşraya, kendi tarihsel gerçekliğinden kopuk bir misyon yüklemenin yersiz olduğunu belirtir. Bu kurak coğrafyada, verimli bir çekirdek bulunmasının mümkün olmadığını vurgular. Eğer gerçekte bu mümkün olsaydı, bu toprakların verimsiz kalmayacağını da ifade eder.

Lacan, Oidipus karmaşasını simgesel bir karmaşa olarak ele alır. Dilin yapılanmasıyla toplumdaki bir birey, "babanın adında" bulundurduğu bütün kültürel kökeni sırtlanan anlamı taşır. Hakikatte bu mana ile ilişkisi olmayan insan bile buna katılır. Kısıtlayıcı, özerk ve iktidar sahibi baba figürü, bireyin toplumsallaşma sürecinde belirleyici bir rol üstlenir. Çocuk, bir biyolojik varlıktan toplumsal bir uzuv serüveninde yol alırken, bütün insanlık kültür tarihinin gizliliğini de üstlenmiş olur. Bu birey aitlik kültür kökeninin var olan bir sonucudur.⁶⁶ Bireyler, içinde buldukları toplum ve kurdukları kültürel bağ ile bütünleşir. Ait olduğu toplum özüne bağlı olan birey, dil aracılığı ile simgesel kültürel alana katılmaktadır.

Althusser, aydınlanma döneminde doğada bulunan vahşi çocuklara verilen pedagojik eğitimi anlatırken, 18. ve 19. yüzyılda ormanda vahşi hayvanlar ile büyümüş olan çocukların incelendiğini ve onlara normal çocuklara verilen pedagoji eğitimleri verilmeye başlandığını, ancak bu eğitimlerin etkili olmadığını belirtmiştir. Bu yaklaşımla bireyin psikolojisi, yaşamsal ihtiyaçlarının devamı olarak ele alınmıştır. Hâlbuki vahşi doğada yetişen bu çocukların hakikatte kültürel insan oldukları göz ardı edilmiştir. Burada ters yönlü bir ilişki söz konusudur. Yani bireyin gereksinimleri ve hakikatlerini yaşamsal yapısı değil; sahip olduğu kültürel, sosyal alanı ve oluşturduğu ilişkiler bütünüdür. Vahşi doğada büyüyen çocuk, uygulanan klasik pedagojiye kayıtsız kalmaktadır. Aydınlanma düşünürlerinin düştüğü hata,

⁶⁴ Antonio Gramsci ve Paul Ransome, "Paul Ransome Antonio Gramsci Yeni Bir Bakış", Başgöl, A. İ. (Çev.), Ankara: Dipnot Yayınları, (orijinal baskı 1992), (2011): 172-176.

⁶⁵ Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*. Arslanbenzer, H. (Ed.). (orijinal baskı 1967). 1. Baskı. İstanbul: Ketebe Yayınları, (2022): 175-176.

⁶⁶ Saffet Murat Tura, *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz 4*. Baskı. İstanbul: Kanat Kitap Yayıncılık. (2010): 114.

bir çocuğun kendi toplumsal kültürel statüsünün dışındaki müdahalelerin etkisiz kalmasıdır.⁶⁷ Burada Althusser'in vurguladığı örnek, konumuz itibari ile önem arz etmektedir. Köy Enstitüleri'nde toplumsal ve kültürel alan ile ilişkiler görünür kılınmadığı için pedagojik girişimler sonuçsuz kalmıştır. Köylünün bilgisi, planlanan tasarının dışına itilmiştir.

Kemal Tahir'in romanlarındaki köylü tipi sessizdir; çünkü çoğunlukla kendi dilinde konuşması mümkün olmamaktadır. Köylünün bu suskunluğunda, merkezi otoritenin, öğretmen aydınının ve ideolojik dil ile köylünün yaşam şeklinin örtüşmediği belirginleşir. Bu sebeple köylünün yaklaşımının belirlenmesindeki dil, sözlü tartışmaya yönelik değil, gözlem ve sezgiye dayanır. Köylü, öğretmeni dinler; fakat kendi deneyimlerinden süzmeden, sorgulamadan kabul etmez. Köylünün bu tutumu, görünürde etkisiz olsa da gerçekte kuvvetli bir direniş biçimidir. Köylü, Batılılaşmanın ideolojik baskısını içselleştirir; ancak Batılılaşmanın etrafını sarmasına bir mesafe koymaktadır. Kemal Tahir, köylünün sessizliğinin onun eksikliğinden değil, köyün tarihsel bilgeliğinden ileri geldiğini belirtir. Taşranın bilgisi, yazılı olmamakla birlikte, nesilden nesile aktarılan tecrübelerin, toprak, zaman ve günlük hayatla olan ilişkisine dayanır. Bu sebeple köylüler, somut olmayan ideallere karşı temkinlidir. Köylünün dünyasında bilgi tecrübeyle kazanıldığı için köylü, Batılı akla güvenmez ve Batılılaşmaya karşı direnç gösterir.

*Gidemeyiz değil mi? Bozkırda elbet var çekirdek ama yaşama kanunları başka... Bütün sağlam çekirdeklerin şaşmaz kanunu: YEŞERMEKTİR. Çürükse yeşermez, yeşermezse çürür. Bozkırdaki bizim çekirdeğin sağlamlığı, YEŞERMEMEYE doğru işlemesin.*⁶⁸

Karakaş'ın ifadesiyle, Kemal Tahir, Bozkırdaki Çekirdek romanında enstitülerin kuruluş şeklini eleştirmektedir. Tahir, köydeki problemlerin ekonomik, sosyal, siyasal temelli olduğunu ve eğitim reformuyla sorunların ortadan kalkmayacağını belirtir.⁶⁹

Bozkırdaki Çekirdekte, Batılılaşma ideolojisi sadece siyasi bir yapı olarak işlenmez. Toplum hayatının en küçük yapısına kadar giren zihin biçimi olarak da işler. Merkezi akıl, görünmez bir zihinle hayatı düzenleyip biçimlendirir. Romanda bu ideolojik akıl, eğitim kurumları ile somutluk kazanır. Bozkırdaki çekirdekte işlenen Köy Enstitü'leri, merkezden köye doğru ilerleyen ideolojik uzantının anlamıdır. Bu zihniyetle köylü, kendi gerçekliğiyle anlaşılacak yerine düzenlenmeye tekrardan kurgulanmaya çalışılır. Baştan planlı ve hesaplı davranılması, ideolojik aklın varlığını göstermektedir. Tahir, bu planların arkasında bireyin olmadığını ifade etmektedir. İdeoloji, toplumla somut ilişki kurmaz; tepeden biçim ve şekil veren sisteme dönüşür. Roman ideolojinin bu yönünü gözler önüne sermektedir.

Althusser, ideolojik aygıt kavramında kültürün ekonomiyle bağlantılı olduğu kadar bağımsız olduğuna da vurgu yapar. Toplumsal inşada ekonomi, siyasal ve kültürel birçok güç birbiriyle yarışma ve çarpışma durumundadır. Marx'ın ifadesiyle, bireyler geçmişlerini kendileri oluştururlar; ancak bu koşulları kendileri belirleyemezler. Buna karşılık Althusser, toplumsal deneyimlerin değişik duraklarda ve farklı bireyler için değişik şekillerde eklendiğini; bu süreçte toplumsal deneyimlerin gözetlenmesi ve denetim sağlayan belirleyici bağlantıların mevcut olduğunu ifade eder. Aşırı belirleme fonksiyonunun ideoloji olduğunu belirtir. İdeoloji, bireylerin hakikat bilincini oluşturur. Althusser, ideolojiyi bireylerin içinde buldukları ekonomik koşulları açıklamalarını, kavramalarını, tecrübe etmelerini ve hayatlarını olanaklı kılmalarını sağlayan bir görüş olarak ele almaktadır.

⁶⁷ Taner Timur, *Marksizm, İnsan ve Toplum, Balibar, Seve, Althusser, Bourdieu*. 1. Baskı. İstanbul: Yordam Kitap Yayınları. (2011): 1572-153.

⁶⁸ Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*. Arslanbenzer, H. (Ed.). (orijinal baskı 1967). 1. Baskı. İstanbul: Ketebe Yayınları, (2022): 407-408.

⁶⁹ Mehmet Karakaş, "Bozkırdaki Çekirdek: Köy Enstitüleri Tartışmalarına Farklı Bir Bakış". Eğribel, E., Özcan, U. (hzl.). Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, Sosyoloji Yıllığı Kitap 10. 1. Baskı. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık. (2003): 236.

Althusser, devletin ideolojik aygıtlarının toplumsal kuralları yasallaştırarak ideolojik amaçlarına ulaştığını belirtir. Bu kurallar, aygıtların gündelik mekanizmasında yaşam elde ederler. Kurumlar farklı olsa dahi benzer ideolojik görevleri yerine getirirler.⁷⁰

Kemal Tahir, Batılılaşma macerasının çelişmesini, Batıcı ideoloji ile Doğulu toplum arasında oluşan bir uyum problemi olarak aktarır. Batılılaşma ile ideoloji ve toplum arasındaki ikilik zıt bir yönde hareket etmiştir. Kemal Tahir'in Bozkırdaki Çekirdek romanında, ideoloji ile toplum arasında ortaya çıkan kopukluk sonucunda sorunların çözülememesi ile ideoloji ve köylü arasında oluşan kriz betimlenmektedir.

Bozkırdaki Çekirdek romanı, köye öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulan Köy Enstitüleri'ni ekonomik, siyasi, ideolojik ve eğitim yönleriyle, tarihsel süreç içerisinde bir bakış açısı kazandırarak, sosyolojik olarak ele almıştır. Yönetenler ve yönetilenler, köylü ve şehirli arasında oluşmuş derin çizgileri vurgularken, köylünün geri kalmışlığını tarihsel bir bakış açısı ile durağanlaştırır ve kendi sürecinde ilerlemesi gerekliliğini vurgular. Tahir, Batılılaşmayı yukardan inme dayatmalar ile oluşturulan suni sistemler üzerinden ortaya koymanın sonucunda merkezi akıl ile taşra arasında oluşan yabancılaşmaya dikkat çeker.

Kemal Tahir sadece roman yazmamış, aynı zamanda tarihsel olarak bir müdahalede bulunmuştur. Romanı, belirli olayları öyküleştirecek anlatmak için değil; toplumun tarihsel süreç içerisinde kendi gerçekliğinden koparak kendisini kandırmaya çalıştığı söylemleri ortaya çıkarmak amacıyla yazmıştır. Bu açıdan bakıldığında Kemal Tahir sadece bir romancı değildir; o toplumsal bilinçle uğraşan bir düşünce insanıdır.⁷¹

Bozkırdaki Çekirdek romanı, Batılılaşma ideallerinin zamanla bozkırın hakikatleri karşısında yok olmasıyla dramatik şekilde son bulur. Romanda, Köy Enstitüleri üzerinden gerçekleştirilmeye çalışılan uygulamaların Batılı tarzda planlı ve hazır kalıplara sıkıştırılması, toplumun hakikatlerinin göz ardı edilmesiyle birlikte bir direnç doğurmuş; bu durum toplumsal bir ilerlemeden ziyade derin bir hüsrana yol açmıştır. Kemal Tahir'in, toplumun kendine özgü gerçeklikleri ve gelişim çizgilerine yaptığı vurgu, bu nedenle önemlidir.

Sonuç

Kemal Tahir'in, Köy Enstitüleri'ni merkeze alarak yazdığı *Bozkırdaki Çekirdek* romanında, Türkiye'nin ilerleme olarak gördüğü Batılılaşma serüveninin çatışmalarla örülü tarihsel gerilim alanını ele alınmaktadır. Mekân olarak bozkır, sadece coğrafyanın sertliğini değil; merkezi zihniyetin taşraya çarptığında dağılan, savrulan hayallerini de simgelemektedir. Bozkırdaki Çekirdek'te, merkezi aklın eğitim aracılığıyla toplumu yeniden biçimlendirme arzusunun Köy Enstitüleri üzerinden ele alındığı görülmektedir. Bu eğitim projesi yüceltilmez; aksine, köylünün yaşam bilgisi, düşünceleri, ihtiyaçları ve temposu ile bu projenin oluşturduğu uyumsuzluk göz önüne serilir. Köylü romanda ne yüceltilir ne de aşağılanır. Aksine, köylünün suskunluğu çoğunlukla edilgen bir tavır değil; mesafeli ve sessiz bir direniş biçimi olarak ortaya çıkar. Köylü, kendisine dayatılan dil ve programı dinler; ancak hemen teslim olmaz. Çünkü bu uygulamalar, köylünün yaşantısıyla örtüşmemektedir. Romanda Batılılaşmanın sembolü haline gelen aydın ve öğretmen tipi, köylü ile idealleri arasında sıkışmış bir konumdadır. Aydın, bir yandan halka hizmet ideali taşıırken, diğer yandan bürokrasinin

⁷⁰ Graeme Turner, *İngiliz Kültürel Çalışmaları*. Özçetin, D. , Özçetin B. (çev.), Ankara: Heretik Yayınları. (2015): 33-35.

⁷¹ İmdat Demir, Kemal Tahir'in Yol Ayrımı ve Türkiye'deki Patolojik Rejim Otopsisini. Erişim Tarihi, (29.12.2025) Url: <https://www.imdatdemir.com/kemal-tahirin-yol-ayrimi-ve-turkiyedeki-patolojik-rejim-otopsisi/>

planlayan ve denetleyen mekanizmasının bir parçasına dönüşmektedir. Bu durum, bilginin toplumu özgürleştiren bir araç olmaktan çıkarak, zaman zaman bir baskı aygıtına dönüşmesine yol açmaktadır. Kemal Tahir, merkezi aklı doğrudan reddetmez; ancak köylünün tarihsel ritmini anlamadan, Köy Enstitüleri'nin hazır kalıplarla ve proje mantığıyla uygulanmasını eleştirir. Batılaşma adına sunulan kurtuluş vaatleri, uygulamada yabancılaşmaya, özünden kopmaya ve yıpranmaya yol açmaktadır. Bu yönüyle Bozkırdaki Çekirdek, Batılaşmanın toplumsal karşılığını sorgulayan eleştiren bir metne dönüşmektedir. Kemal Tahir romanda tarihsel bir uyarıda bulunur. Roman yalnızca dönemin değil, Türkiye'nin Batılaşma serüvenine yöneltilmiş tarihsel bir muhasebe niteliğindedir.

Kemal Tahir'e göre toplum, tepeden verilen çarelerle dönüştürmenin mümkün olmadığı canlı bir yapıdadır. Bu yapı; yalnızca ekonomik ya da pedagojik olmamakla birlikte kültürel yapısı, tarihsel süreçleri, deneyimleri, hisleri ve zihin tabakaları olan bir vücuttur. Toplumun bu hakikati görmezden geldiğinde, iyi niyetli yaklaşımlarla girilen yenilik çalışmaları dahi baskı aracına dönüşür. Bozkırdaki Çekirdek romanı, ideolojik zihin ile toplumun hakikatleri arasındaki mesafeyi gösterir. Tahir, romanda Batılaşma macerasını eleştirir ve toplumu dönüştürmeye çalışan girişimlere karşı bir uyarıda bulunur. Tahir, toplumun tarihi, kültür dokusu ve içindeki dinamik yapı anlaşılmeden yapılan girişimlerin ilerlemeden ziyade, yabancılaşma yaratacağını vurgular. Bu yönüyle roman, düşünsel bir uyarı niteliği taşımaktadır.

Tahir'e göre Batı'nın gelişim süreçleri ile Türkiye'nin tarihsel gelişimi birbirinden farklıdır. Batı'yı kopyalamak yerine, kendi toplumumuzun tarihsel süreçleri gözetilerek, gerçekliklerimize uygun çözüm yolları geliştirilmesi gerektiğini belirtir. Tahir, Köy Enstitüleri ile Batılaşmanın dramını belirginleştirir, öğretmenlerin gittikleri köyle arasındaki uyumsuzluk ve yabancılaşmayı görünür kılar. Bir proje ve plan dâhilinde merkezi akılla yapılan ideolojik girişimlerle şekillenen Köy Enstitüsü uygulamasında köyün hakikatlerinin görmezden gelinmesine ve tecrübelerinin yok sayılmasına karşı, köylü sesiz bir direnişle cevap vermekte olup dayatılmaya çalışılan Batılaşmaya karşı pasif bir duruş sergilemektedir. Tahir, bu hakikat karşısında eğitimde yapılan yeniliklerin yetersiz olacağını belirtir; yapısal sorunların çözümü için köyün tarihsel süreci, kültürel gelişimi ve deneyimleri ile uyumlu gerçekçi çözümler geliştirilmesinin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Bozkırdaki Çekirdek, Türkiye'nin Batılaşma ve ilerleme projesi üzerine anlamlı bir tartışma sunmaktadır. Kemal Tahir, tarihsel sürece pozitif bir anlam yüklemektedir.

Tahir'e göre Anadolu köylüsünün gelişimi için Batılı değerler yerine; kendi yaşam tarzına sahip ve tarihsel özellikleri korunarak özgün bir Batılaşma modeli oluşturulabilir. Aydın ile köylü arasında gerçek bir ilişki kurulmadan, kalıcı sonuçlar üretilemeyeceğini belirtir. Romanda, köylünün yapılan projelere güvenmemesi ve şüpheyile yaklaşması vurgulanır. Tahir, köyü tarihsel özgünlüğü ile sunmaktadır. Tahir, Köy Enstitüleri gibi tasarımlarla merkezi otoritenin toplum adına karar vermesine bir eleştiri getirir. Tahir'e göre merkezi otoritenin köy üzerinde yukarıdan inme hazır kalıplarla sunulan tasarımlar ile toplumun temel gereksinimlerine çözüm üretmesi beklenemez. Bu hazır kalıplar ve uygulamaların köyün tarihsel süreç içerisinde elde ettiği tecrübe ve kültürel hakikatlerini yok saymak olduğunu vurgulamaktadır.

Kemal Tahir, Batılaşmanın olduğu gibi alınmasının mümkün olmadığını belirtmektedir. Toplumun kendi tarihsel gerçekliği doğrultusunda özgün bir gelişim modeli oluşturulması gerektiğini savunmaktadır. Kemal Tahir'in, Bozkırdaki Çekirdek romanında, Köy Enstitüleri konusundaki görüşleri, Batılaşmanın karmaşıklığını idrak etmek ve toplumsal hakikatimizi anlamak bakımından önemli bir yer teşkil etmektedir.

Kaynakça

- Arslan, Ö. Özden. Köy Enstitüleri'nin Toplum Kalkınmasındaki Rolü: Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi. 6(1), 2018: 85-100
- Bozdağ, İsmet. (*Kemal Tahir'in Sohbetleri*. 2. Baskı. İstanbul: Emre Yayınları.
- Çeğin, Güney. , Göker, E. Arlı, A. Tatlıcan, Ü. *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi*. İstanbul: İletişim Yayınları. 2014.
- Çelik, Naci "Kemal Tahir İçin Biyografi Çalışması". Türkiye Defteri Aylık Edebiyat-Siyaset Dergisi. Nisan, Sayı 6. 1974: 41-42/49-50
- Çetin Berkay., Ergan G. Nejat. Karl Marx'ın Çatışmacı Yaklaşımı ile Kemal Tahir-Baykan Sezer Çizgisinin Karşılaştırılması: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. Aralık 40(2), 2023: 559-564
- Çınar, Metin. *Anadoluculuk ve Tek Parti CHP'de Sağ Kanat*. 1. Baskı. İstanbul: İletişim Yayıncılık. 2013
- Dosdoğru, Hulusi. *Batı Aldatmacılığı ve Putlara Karşı Kemal Tahir (Yaşamı-Kişiliği-Hikâye romanlarından özetler ve Antolojik Kesitler-Dil Tarih Sanata Etkileri-Yapıtları Üzerine Sürdürülen Tartışmalar-Anılar)*. 1. Baskı. İstanbul: Tel Yayınları. 1974.
- Eğribel, Ertan. "Kemal Tahir 100. Yaşında". (Ed.). Eğribel, E. , Andı, F. M. 1. Baskı. Kemal Tahir 100 Yaşında. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. 2010: 26-38
- Eğribel, Ertan , Özcan, Ufuk. "Kemal Tahir ve Türk Romanı". Eğribel, E. , Özcan, U. (hızl.). Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, Sosyoloji Yıllığı Kitap 10. 1. Baskı. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık. 2003: 57-66
- Eğribel, Ertan., Yıldırım, Yüksel. "Türkiye'nin Ruhu: Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılında Sorun ve İmkânlarımız Üzerine". Eğribel, E. , Yıldırım, Y. (Ed.). Cumhuriyet'in 100. Yılına Armağan Türkiyenin Ruhu Sosyologca Dergisi. (26), 2023: 1-4
- Erdem, H. Haluk. "Althusser'in Felsefesinin Temel Kavramları". Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi. Sayı. 3. 2004: 37-48
- Ergönenç, Dilek. Köy Enstitüleri ve Enstitülerin Fikir Babası İsmail Hakkı Tonguç Üzerine: Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi Kültür Evi Dergisi, 3(2), 2020: 89-97
- Gramsci Antonio., Ransome Paul. "*Paul Ransome Antonio Gramsci Yeni Bir Bakış*." Başgöl, A. İ. (çev.), Ankara: Dipnot Yayınları, (orijinal baskı 1992), 2011.
- Gündüz, Atalay. Kemal Tahir'in Modernleşme Alegorisi: Bozkırdaki Çekirdek: MUTAD x (2): 2023: 510-529
- Karakaş, Mehmet. "Bozkırdaki Çekirdek: Köy Enstitüleri Tartışmalarına Farklı Bir Bakış". Eğribel, E. , Özcan, U. (Hızl.). Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, Sosyoloji Yıllığı Kitap 10. 1. Baskı. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık. 2003: 224-230
- Kayalı Kurtuluş. "Kemal Tahir'de Köy ve Köylülük". Eğribel, E. , Özcan, U. (hızl.). Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, Sosyoloji Yıllığı Kitap 10. 1. Baskı. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık. 2003: 43-52
- Kayalı, Kurtuluş. *Kemal Tahir'in Entelektüel Portresi*. 1. Baskı. İstanbul. Ketebe Yayınları. 2023.
- Settar, Gül. Kemal Tahir'in Bozkırdaki Çekirdek Adlı Romanında Sıfatlar. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2023.

- Sezer, Baykan. "Kemal Tahir Üzerine-İki Televizyon Konuşması". Eğribel, E. , Özcan, U. (hızl.). Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, Sosyoloji Yıllığı Kitap 10. 1. Baskı. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık. 2003: 30
- Sezer, Baykan. "(Kemal Tahir), Doğu-Batı Çatışması ve Marxisme". (Ed.). Eğribel, E. , Andı, F. M. 1. Baskı. Kemal Tahir 100 Yaşında. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. 2010: 14-25
- Şenyurt, Oya. Kemal Tahir Romanlarında Kent ve Mekân: Malatya: Sosyologca Dergisi. Cilt: 6, Sayı: 11-12, Ocak-Aralık. 2016: 31.
- Tahir, Kemal. "Notlar Sanat Edebiyat-1." Yazoğlu, Cengiz. (Hızl.). 1.Baskı. Ankara: Bağlam Yayınları. Kemal Tahir Vakfı Çalışmaları 1989.
- Tahir, Kemal. *Bozkırdaki Çekirdek*. Arslanbenzer, H. (Ed.). (orijinal baskı 1967). 1. Baskı. İstanbul: Ketebe Yayınları. 2022.
- Timur, Taner. *Marksizm, İnsan ve Toplum, Balibar, Seve, Althusser, Bourdieu*. 1. Baskı. İstanbul: Yordam Kitap Yayınları. 2011.
- Tonguç, İ. Hakkı. *Canlandırılacak Köy*. (Ed.). Önder, D. , 4. Baskı, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. 2024.
- Toprak, G. Nihan. Cumhuriyetin İlk Döneminde Türk Eğitim Sistemi ve Köy Enstitüleri. Yüksek Lisans Tezi Afyon: Kocatepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2008.
- Tura, M. Saffet. *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz* 4. Baskı. İstanbul: Kanat Kitap Yayıncılık. 2010.
- Turner, Graeme. *İngiliz Kültürel Çalışmaları*. Özçetin, D. , Özçetin B. (çev.), Ankara: Heretik Yayınları. 2015.
- Tüfekçioğlu, Hayati. "30. Ölüm Yıldönümünde Kemal Tahir'i Anlamak". Yıldırım, Y. (Ed.). Tarih ve Uygarlık İstanbul Yıllığı: 16, Devlet-Toplum Ayrımı ve Otorite. 1. Baskı. İstanbul: Doğu Kitabevi. 2024: 121-122
- Tüfekçioğlu, Hayati. "Kemal Tahir ve Baykan Sezer Üzerine" Görüşme Notu. Tarih: 20. Aralık. 2025.
- Yazoğlu, Cengiz. "Kemal Tahir Notlar/Batılışma Notlar/11." Yazoğlu, Cengiz. (hızl.). 1. Baskı. Ankara: Bağlam Yayınları. 1992.
- Yılmaz, Alkan. Bozkır Romanlarında Köy Enstitüsü: Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl: 18, Sayı: 29, 2015/2., 2015: 313-314
- Yiğit İrfan. *Türkiyeli Bir Aydın Kemal Tahir*. 1. Baskı Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları. 2013.
- Demir, İmdat. Kemal Tahir'in Yol Ayrımı ve Türkiye'deki Patolojik Rejim Otopsi. Url: <https://www.imdatdemir.com/kemal-tahirin-yol-ayrimi-ve-turkiyedeki-patolojik-rejim-otopsisi/> Erişim Tarihi, (29.12.2025)

Etik Kurul Raporu: Bu çalışma için etik kurul raporu gerekliliği bulunmamaktadır.

Katkı oranı beyanı: %100

Çatışma beyanı: Makalede, herhangi bir kurum, kuruluş ve kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.